

Έντυπο υλικό στα
Θρησκευτικά Α' Λυκείου

**Θρησκεία και σύγχρονος
άνθρωπος**

Τόμος 6ος

Έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά Α' Λυκείου

Θρησκεία και σύγχρονος άνθρωπος

**Το έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά δημιουργήθηκε με
την ευθύνη της επιτροπής εμπει-
ρογνωμόνων του Ινστιτούτου Εκ-
παιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο
υλοποίησης του Υποέργου «Εκ-
πόνηση Προγραμμάτων Σπουδών
Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμι-
ας Εκπαίδευσης και Οδηγών για τον
Εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών
Προσεγγίσεων» της Πράξης «ΝΕΟ
ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) –**

Νέο πρόγραμμα σπουδών. Το παρόν υλικό συνοδεύει το αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού.

Για τη σύνταξη του φακέλου προσωρινού υλικού στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου εργάστηκαν αμισθί τα μέλη της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων **Καλλιρρόη Ακανθοπούλου, Δρ Θεολογίας, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, και Μαρία Συργιάννη, Δρ Θεολογίας, Σχολική Σύμβουλος Θεολόγων, και οι θεολόγοι εκπαιδευτικοί:**

Δήμητρα Παρθένου
Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Αναστασία Χατζηδημητρίου
Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Δευτερο-
βάθμιας Εκπαίδευσης

Σχεδιασμός και μορφοποίηση φα-
κέλου:

Καλλιρρόη Ακανθοπούλου

Εικονογράφηση εξωφύλλου, μετω-
πίδων θεματικών ενότητων και οπι-
σθοφύλλου:

Δέσποινα Χανόγλου

Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Δευτερο-
βάθμιας Εκπαίδευσης

❖ **Για τη μετάφραση της Αγίας Γρα-**
φής χρησιμοποιήθηκε η έκδοση
της Βιβλικής Εταιρίας.

- ❖ Για πληρέστερες βιβλιογραφικές αναφορές και παραπομπές βλ. στις αντίστοιχες διδακτικές ενότητες του (αναθεωρημένου) Οδηγού Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Λυκείου.
- ❖ Τα σύμβολα δηλώνουν το τέλος κάθε δραστηριότητας.

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

**Έντυπο υλικό στα
Θρησκευτικά Α' Λυκείου**

Τόμος 6ος

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

3.4. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Η έννοια του προσώπου στη χριστιανική θεολογία και ανθρωπολογία.

1. Παλαιά Διαθήκη:

- Γεν 1, 26-27: «Μετά είπε ο Θεός: «Ας φτιάξουμε τον άνθρωπο σύμφωνα με την εικόνα τη δική μας και την ομοίωση, κι ας εξουσιάζει στης θάλασσας τα ψάρια, στου ουρανού τα πτηνά, στα ζώα και γενικά σ' όλη τη γη και στα ερπετά που σέρνονται πάνω σ' αυτήν». Δημιούργησε, λοιπόν, ο Θεός τον άνθρωπο σύμφωνα με τη δική του την εικόνα, «κατ' εικόνα Θεού» τον δημιούργησε, τους δημιούργησε

άντρα και γυναίκα».

- **Γεν 2, 7: «Τότε ο Κύριος ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο από το χώμα της γης και φύσηξε μέσα στα ρουθούνια του πνοή ζωής. Έτσι έγινε ο άνθρωπος ζωντανό ον».**

2. Άτομο και πρόσωπο

Ο άνθρωπος δεν είναι άτομο, είναι πρόσωπο. Μεταξύ των δυο αυτών εννοιών (πρόσωπο-άτομο) υπάρχει μόνο ένα κοινό στοιχείο: αναφέρονται σε μια μονάδα, μια μόνο ύπαρξη, π.χ. καθένας μας γεννιέται ως άτομο.

Το πρόσωπο και το άτομο διαφέρουν σε όλα τα άλλα και μάλιστα στη σχέση τους με τις άλλες μοναδικές υπάρξεις. Το άτομο μένει

άσχετο, δεν αισθάνεται την ανάγκη να σχετισθεί με άλλες υπάρξεις, το Εγώ μένει κλεισμένο στον Εαυτό του και δεν αναφέρεται στο Άλλο του. Το πρόσωπο (προς + ωψ= όψη, οφθαλμός) σχετίζεται οπωσδήποτε, το Εγώ επι-κοινωνεί με το Άλλο του, ο Εαυτός μας είναι η σχέση του Εγώ μας προς το Άλλο μας. Ποτέ δε βρίσκουμε την ταυτότητα μας μόνοι, αλλά πάντοτε σε σχέση με το Άλλο μας.

Ο άνθρωπος γεννιέται άτομο και γίνεται πρόσωπο. Καθένας γεννιέται σαν άτομο και αναγεννιέται ως πρόσωπο μέσα στην Εκκλησία. Το άτομο αρκείται στη διαφορά του Εγώ από το Άλλο και ποτέ δεν ενδιαφέρεται για την αναφορά (τη σχέση) του ενός προς το άλλο.

Αντιθέτως το πρόσωπο δίνει προβάδισμα στην αναφορά, στη σχέση, στην επικοινωνία και στη συμμετοχή, χωρίς βεβαίως να αγνοεί ή να υποτιμά τη διαφορά του Εγώ από το Άλλο του.

**Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών
Γ΄ Λυκείου, ΔΕ 22, σ. 172-173.**

3. «Κατ' εικόνα» και «καθ' ομοίωσιν»

[...] Για τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου υπάρχουν δυο διηγήσεις που αλληλοσυμπληρώνονται. Η μία (Γεν 1,26-30) δείχνει τον άνθρωπο να δημιουργείται την έκτη ημέρα από το Θεό, ο οποίος διαλέγεται σε πληθυντικό αριθμό: «ποιήσωμεν άνθρωπον κατ'

είκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν». Κατά την ερμηνεία που έδωσε η Εκκλησία το «κατ' εικόνα» αναφέρεται στα πνευματικά εκείνα στοιχεία που καθορίζουν και την έννοια του προσώπου: είναι το λογικό και η ελεύθερη βούληση (το αυτεξούσιο). Το «καθ' ὁμοίωσιν» αναφέρεται στο βασικό στόχο που είναι η ὁμοίωση και ἔνωση με το Θεό, η θέωση. Στη χρήση του πληθυντικού αριθμού η θεολογία της Εκκλησίας διέγνωσε ἕναν πρώτο υπαινιγμό για την τριαδικότητα του Θεού, που θα φανερωθεί αργότερα από τον Ιησού Χριστό. Στην ἄλλη αναλυτικότερη διήγηση (Γεν 2,4-25) [...] βγαίνουν περισσότερα συμπεράσματα:

- 1. Ο Θεός σε μια πασίγνωστη αλληγορία πλάθει τον άνθρωπο**

(στ. 7) από χώμα, φυσάει στο πρόσωπό του και έτσι ο άνθρωπος γίνεται ζωντανό όν. Στο πρωτότυπο κείμενο αναφέρονται οι λέξεις «ψυχή ζῶσα». Η λέξη «ψυχή» αντιστοιχεί γενικά στην έννοια «ζωή». Ο συμβολισμός είναι ολοφάνερος από την παραδοχή ότι ο Θεός είναι ασώματος. Συνεπώς το «χώμα» σημαίνει συμβολικά ότι ο άνθρωπος είναι υλικός, η υπόστασή του η υλική έχει προέλευση τη γη, ενώ η λέξη «ψυχή» χαρακτηρίζει γενικά τη ζωή. Η ιδιαιτερότητα λοιπόν του ανθρώπου σε σχέση με τα άλλα ζωντανά όντα βρίσκεται στο «ἐνεφύσησεν», δηλ. την ιδιαίτερη σχέση με το Θεό, που συγκροτεί την ανθρώπινη ύπαρξη. Η μετάδοση ενός πνευματικού στοιχείου δεν

μπορούσε να γίνει κατανοητή διαφορετικά από τους ανθρώπους της εποχής που γράφτηκε η Γένεση, ενώ το «ἐνεφύσησεν εἰς τό πρόσωπον αὐτοῦ πνοήν ζωῆς» είναι και σαφές. Δηλώνει τη μετάδοση του πνευματικού στοιχείου της πνοῆς, και την πνευματική συγγένεια του ανθρώπου με το Θεό.

**Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών
Β΄ Λυκείου, ΔΕ 10, σ. 94-95.**

4. Προσωπείο και πρόσωπο κατά τους Τρεις Ιεράρχες

Η πρώτη σημαντική στιγμή στην πνευματική ιστορία της ανθρωπότητας, όπου ο άνθρωπος –όπως με πλαστικό και παραστατικό τρόπο μας αφηγείται το βιβλίο της Γενέσεως- αποφεύγει να αντικρύσει

κατά πρόσωπο την πραγματικότητα που ο ίδιος δημιούργησε, είναι εκείνη η στιγμή κατά την οποία, μετά την επαναστατική παράβαση της θείας εντολής, στο άκουσμα της φωνής του Θεού 'Αδάμ, πού είσαι;' φοβάται, κρύβεται και δικαιολογείται. Μεταθέτει κατόπιν την ευθύνη από τον εαυτό του σ' εκείνη που ο Θεός του έδωσε για σύντροφο της ζωής του. Το ίδιο ακριβώς θα κάνει και η σύντροφος του άντρα: Θα καλυφτεί πίσω από μια δικαιολογία (Γεν 3, 9εξ). Έτσι η συμβατικότητα, το προσωπείο, η αποφυγή του κοιτάγματος της αλήθειας κατάματα μπήκαν για τα καλά μέσα στην ιστορία των ανθρώπων και των διαπροσωπικών τους σχέσεων. Εδώ

ακριβώς βρίσκεται το νόημα της βιβλικής αυτής διηγήσεως, κι αυτή είναι η ψυχολογική αλήθεια που περιέχει και το βάθος που εκφράζει.

Η εικόνα του Θεού που είναι ο άνθρωπος ξεμακραίνει από το πρωτότυπό της, [...] από το Θεό αλλά και από τον ίδιο της τον εαυτό. Γιατί, όπως παρατηρεί ο ίδιος ιεράρχης [Μ. Βασίλειος], με το ερώτημα 'Αδάμ, πού είσαι;' δεν ζητούσε καμιά πληροφορία ο παντογνώστης Θεός, αλλά ήθελε να κάνει τον άνθρωπο να καταλάβει [...] ποιος ήταν και ποιος έγινε. Άμεση ακολουθία υπήρξε και η αλλοτρίωση των σχέσεων με τον πλησίον. Η κοινωνία διασπάται σε άτομα που απομακρύνονται συνεχώς το ένα από το άλλο. [...] Γιατί αυτό το 'πού

είσαι;’ προϋποθέτει ακριβώς την απόσταση που αισθάνεται ο ένας από τον άλλο και δηλώνει την αγωνιώδη προσπάθεια της συναντήσεως. Κι επειδή η γνησιότητα και ειλικρίνεια στις διαπροσωπικές σχέσεις χάθηκαν, τις αναπληρώνει ο άνθρωπος με κάποιο προσωπείο, είτε θεληματικά, είτε ακόμη και χωρίς να το θέλει. [...]

Το προσωπείο σημαίνει πρώτα πρώτα τυποποίηση, αυτοματισμό, ρουτίνα, καταναγκασμό, ενώ το πρόσωπο χαρακτηρίζεται από την ελεύθερη και υπεύθυνη εκλογή. Γιατί δεν είναι το πρόσωπο δεδομένο ούτε τελειωμένο, αλλά γίνεται συνεχώς και εξελίσσεται [...]. Το πρόσωπο είναι εικόνα του Θεού, η εικόνα όμως [...] υπολείπεται από το

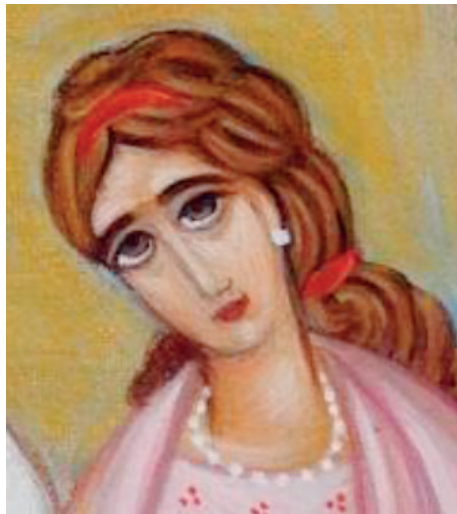
πρωτότυπό της, γι' αυτό χρειάζεται να ολοκληρωθεί, να φτάσει ο άνθρωπος στο «καθ' ομοίωσιν Θεού». Έτσι, το πρόσωπο είναι κίνηση και ζωή [...].

Το προσωπίο σημαίνει ακόμη εγκλωβισμό μέσα στο άτομο, και το άτομο διακατέχεται από ποικίλους φόβους, κυρίως από τον αγχώδη φόβο του βιολογικού τερματισμού του. [...]. Το πρόσωπο αντίθετα είναι η εκρηκτική διάσπαση του ατόμου, το οποίο διασπά τον απομονωτισμό του και έρχεται σε προσωπική σχέση με τα άλλα πρόσωπα της κοινωνίας. Έτσι, τη θέση του φόβου την παίρνει η αγάπη [...] που είναι προσφορά του προσώπου προς την κοινωνία, χωρίς ιδιοτέλεια και ανταλλάγματα.

[...] Το προσωπείο με τα δύο προηγούμενα χαρακτηριστικά του, δηλ. της ανελευθερίας και του ατομισμού, αυτόματα οδηγείται στην άρνηση της δημιουργίας. [...] Ο «θεόπλαστος» όμως άνθρωπος είναι συνδημιουργός, συνεχίζει το δημιουργικό έργο του Θεού σε άλλο βέβαια επίπεδο, κοινωνικό, επιστημονικό κτλ. Έτσι, χαρακτηριστικό του προσώπου είναι η δημιουργία και η πρόοδος.

**Καραβιδόπουλος, Ι. (1979).
Προσωπείο και πρόσωπο κατά
τους Τρεις Ιεράρχες.
Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.,
σ. 12-13, 21, 26.**

5. Το πρόσωπο

[...] το πρόσωπο εμπεριέχει τη διάσταση της κοινωνίας, της εκστατικής σχέσης ως ελεύθερη αγάπη. Πέρα από οποιαδήποτε αποκλειστικότητα, το πρόσωπο ανοίγεται ως αγαπητική αυθυπέμβαση της ατομικότητας, το οποίο ενώνεται με άλλα πρόσωπα σε μια αδιάρρηκτη κοινωνία, δίχως να χάνει την ετερότητά του. Μάλιστα, η ιδιάζουσα ταυτότητά του δεν είναι αυτόνομη, αλλά εκπηγάζει ακριβώς από αυτή τη σχέση και κοινωνία. Το πρόσωπο

αντλεί το είναι από το γεγονός της κοινωνίας.

[...] η Ευχαριστία της Εκκλησίας, ως κοινότητα που συνιστά ένα νέο πλέγμα σχέσεων, αρνείται το ιδιωτικό επίτευγμα της αρετής ή των καλών πράξεων, όπως αρνείται και την έννοια της ατομικής σωτηρίας. Η ευχαριστιακή σύναξη εκφράζει καθολικές σχέσεις αγάπης και ελευθερίας μεταξύ ανθρώπου, κόσμου και Θεού.

Γιαγκάζογλου, Στ. Το ήθος του προσώπου. Εκκλησιολογική θεώρηση της ύπαρξης.

6. Ο άνθρωπος, σύντροφος του Θεού

Η εικόνα του Θεού δηλώνει την ελεύθερη βούληση, τη λογική, την

αίσθηση της ηθικής υπευθυνότητας του ανθρώπου, το καθετί δηλαδή που μας ξεχωρίζει από τη ζωική δημιουργία και μας καθιστά πρόσωπα. Η εικόνα όμως υποσημαίνει και κάτι περισσότερο απ' αυτά. Σημαίνει πως είμαστε 'γένος' (Πραξ 17, 28) του Θεού, συγγενείς Του. Σημαίνει πως μεταξύ Αυτού και ημών υπάρχει ένα σημείο επαφής και ομοιότητας. Δεν είναι αγεφύρωτο το χάσμα μεταξύ Δημιουργού και δημιουργήματος, επειδή με το να είμαστε δημιουργημένοι κατ' εικόνα Θεού, μπορούμε να γνωρίζουμε τον Θεό και να κοινωνούμε μαζί Του. Αν μάλιστα κάνουμε σωστή χρήση αυτής της ικανότητας για κοινωνία με τον Θεό, τότε θα

γίνουμε «ως» θεοί, θα αποκτήσουμε τη θεία ομοιότητα. Σύμφωνα με τα λόγια του αγ. Ιωάννη Δαμασκηνού, «θα γίνουμε όμοιοι με τον Θεό μέσω της αρετής». Η απόκτηση της ομοιότητας είναι το ίδιο με τη θέωση, το να γίνουμε δηλαδή «δεύτεροι θεοί», «θεοί κατά χάριν». [...]

Η εικόνα του Θεού αγκαλιάζει ολόκληρο το πρόσωπο, το σώμα και την ψυχή [...].

[...] «Όταν βλέπεις τον αδελφό ή την αδελφή σου», μας λέει ο Κλήμης Αλεξανδρείας (πέθανε το 215), «βλέπεις τον Θεό». [...] Ο σεβασμός αυτός για κάθε ανθρώπινη ύπαρξη εκφράζεται καθαρά στην Ορθόδοξη λατρεία, όπου ο ιερέας δεν θυμιάζει μόνο τις εικόνες, αλλά και το εκκλησίασμα, χαιρετίζοντας έτσι

στο κάθε πρόσωπο την εικόνα του Θεού. «Η καλύτερη εικόνα του Θεού είναι το ανθρώπινο πρόσωπο» [Ευδοκίμωφ].

Ware, K., επίσκοπος Διοκλείας (2001). Η Ορθόδοξη Εκκλησία. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 346, 348, 350.

7. «Υπάρχω»

«[...] υπάρχω αυθεντικά όταν η ετερότητα δεν είναι κάτι παράλληλα ή ενάντια στην ταυτότητά μου, αλλά είναι όρος της ταυτότητάς μου. Αυτό σημαίνει αγάπη.

[...] Τόπος του ραντεβού με τον Χριστό δεν είναι μια ιδεολογία, αλλά το πρόσωπο του συνανθρώπου. Είναι αδύνατο να γνωρίσει κανείς την αλήθεια του Χριστού έξω από το μυστήριο της κοινωνίας με

τον άλλον.

[...] εφ' όσον ο Θεός του Χριστιανισμού γίνεται δεκτός ως προσωπική ύπαρξη, δηλαδή ως ύπαρξη που βούλεται, σχεδιάζει, ενεργεί, ανταποκρίνεται (και, άρα, όχι ως μια απρόσωπη και αδρανή πραγματικότητα), ο άνθρωπος καλείται σε ένα άθλημα: να αποδεχτεί την πρόσκληση αυτού του Θεού, να γίνει μαθητής και φίλος του, να συνάψει προσωπική σχέση μαζί του. Η προσωπική σχέση ενέχει μεγαλείο, ενέχει όμως και διακινδύνευση.

Μπορεί να προκόψει, μπορεί και να διαρραγεί. Διαθέτει την αβεβαιότητα η οποία συνοδεύει την ελευθερία

Παπαθανασίου, Θ. Ν. (2009²).

Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται.

Αθήνα: Εν πλω, σ. 335-337.

8. Από το μετανεωτερικό προσω- πείο στο πρόσωπο

Ο σύγχρονος μεταμοντέρνος άνθρωπος δεν γνωρίζει τι είναι ο άνθρωπος. Ζει, αλλά και προβάλλει το προσωπείο του ανθρώπου. Τι είναι προσωπείο; Προσωπείο είναι η μάσκα, που χρησιμοποιούσαν στην αρχαία Ελλάδα οι ηθοποιοί για να υποδύονται διάφορους ρόλους πάνω στην σκηνή, στο θέατρο. Άρα το προσωπείο δεν είναι κάτι το αληθινό, είναι ψεύτικο, είναι μία εικονική πραγματικότητα για να μιλήσουμε με σύγχρονη ορολογία της πληροφορικής.

[...] Η σημαντικότερη ίσως ανατροπή που έφερε η νεωτερικότητα ήταν η ανάδυση του ατόμου. Για πρώτη ίσως φορά στην ιστορία το

**άτομο κατακτάει την αυταξία, αυ-
θυπαρξία και αυτονομία του. Για
πρώτη φορά αποκτάει τόσο με-
γάλη σημασία και σπουδαιότητα,
ώστε τίθεται υπεράνω της κοινότη-
τας, του συνόλου, των συλλογικών
πολιτισμικών αλλά και κληρονομη-
μένων θεσμών και αξιών, και φυσι-
κά της Εκκλησίας.**

**[...] Το πρότυπο στην σύγχρονη
μετανεωτερική εποχή έχει γίνει ο
σταρ, ο ηθοποιός, ενώ στην νεωτε-
ρική ήταν ο επιστήμονας και στην
παραδοσιακή ο άγιος. Το κέντρο
υποκειμενικής βαρύτητας στην πα-
ραδοσιακή εποχή αποτελούσε η
ψυχή, στην νεωτερική η λογική,
ενώ σήμερα το σώμα. Σήμερα ο με-
τανεωτερικός άνθρωπος έχει ως**

στόχο του την απόκτηση πληροφοριών, ενώ ο νεωτερικός είχε την γνώση και ο παραδοσιακός την σοφία.

**Γέροντας Εφραίμ, Καθηγούμ.
Ι. Μονής Βατοπαιδίου (2013).
Από το μετανεωτερικό
προσωπείο στο πρόσωπο**

9. πρόσωπο: [στη 12η (θεολογική) σημασία του] ...

-12. ΘΕΟΛ. (στην Ορθοδοξία) ο άνθρωπος στην ατομική του υπόσταση και στην κοινωνική του φύση, ως σύστημα σχέσεων, στην αγαπητική του διάσταση - κατά το πρότυπο της κοινωνίας των προσώπων της Αγίας Τριάδας και κατ' αντιδιαστολή προς την ατομικιστική ηθική

τού «ατόμου»: ως πρόσωπα διαφέρουν οι άνθρωποι μεταξύ τους, επειδή είναι ξεχωριστά υποκείμενα που διαθέτουν από κοινού την ίδια φύση σύμφωνα με έναν ιδιαίτερο τρόπο το καθένα...

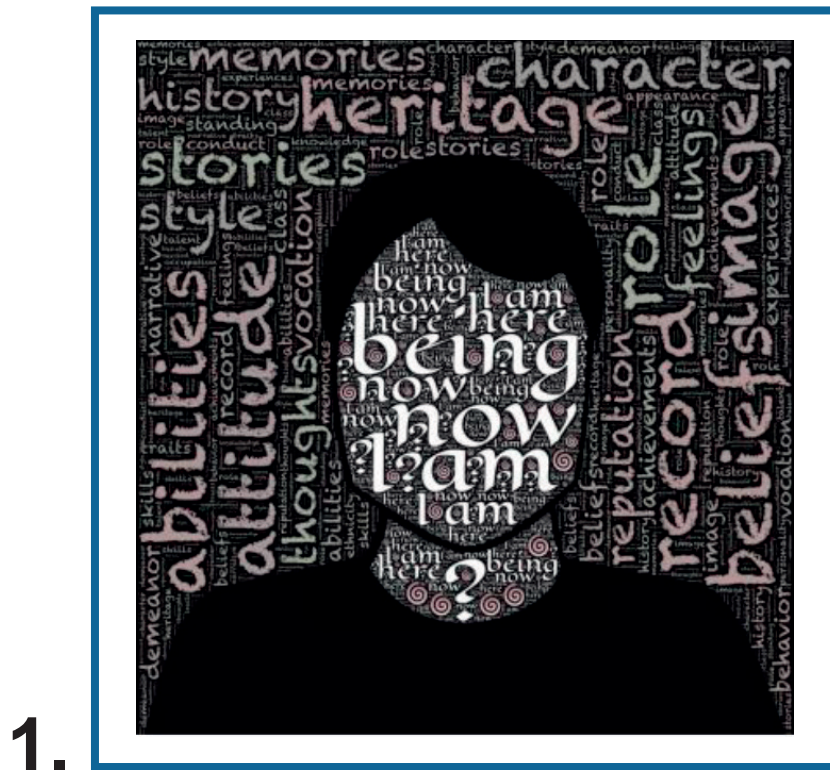
[ΕΤΥΜ. < αρχ. πρόσωπον, συνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. προς ώπα «μπροστά στα μάτια» (οπότε η λ. θα σήμαινε «το μέρος τού κεφαλιού που βρίσκεται μπροστά, στην πλευρά των ματιών»), όπου ώπα, αιτ. τού *ώψ, ώπός «όψη, οφθαλμός» (βλ. κ. -ωπός, όψη)...]

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002²). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας.

Το άνοιγμα του προσώπου προς τον άλλον. Ο ρόλος της θρησκευτικής ταυτότητας/ιδιοπροσωπίας.

1. ταυτότητα (η) [...] 2. το σύνολο των διαφοροποιητικών χαρακτηριστικών, των γνωρισμάτων που καθορίζουν τι είναι κάτι, ποιος είναι κάποιος, που επιτρέπουν την αναγνώριση του: δεν έχει εξακριβωθεί η ~ των θυμάτων || η πολιτιστική | εθνική | ιστορική μας ~ || η ~ τού νεοελληνικού πολιτισμού ΣΥΝ. φυσιογνωμία

2. **ιδιοπροσωπία (η) 1. (λόγ.)** η ιδιαίτερη έκφραση τής όψης (προσώπου) **2. η ιδιαίτερη μορφή της προσωπικότητας (κάποιου), η ιδιαιτερότητα (κάποιου ως ανθρώπινης οντότητας)** **3. (μτφ.)** η ξεχωριστή φυσιογνωμία, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας: η ~ τού νεοελληνικού πολιτισμού.

2.

René Magritte, Surreal or real?

3. Κάθε άνθρωπος είναι νησί

**«...κάθε άνθρωπος είναι νησί.
Πελάγη ολόκληρα βρίσκονται ανά-
μεσα στον καθένα μας και στους
άλλους.**

**Τι είναι αληθινά το νερό ως θά-
λασσα, ως λίμνη, ως ποτάμι; Είναι
απειλή. Είναι η σκοτεινή δύναμη, η**

29 / 144 - 145

άβυσσος που μπορεί να καταπιεί τον άνθρωπο και να πνίξει τα έργα του. Ταυτόχρονα όμως είναι και ευκαιρία. Μια αληθινή φυσική λεωφόρος, ώστε ο άνθρωπος να ανοιχτεί σε κόσμους που δεν τους βάζει ο νους του.

Τι είναι αληθινά ένα νησί; Η σιγουριά, η ασφάλεια του μικρού, κλειστού τόπου μου. Όμως μπορεί να είναι και κάτι άλλο: φτώχεια και ορφάνια. Μπορεί δηλαδή να με κρατά ακρωτηριασμένο από την αληθινή μου φαμίλια: τους ανθρώπους των άλλων λαών, των άλλων γλωσσών, της άλλης σοφίας.

Το βασανιστικό, λοιπόν, για τον άνθρωπο είναι να αποφασίσει πώς θα σταθεί απέναντι στο νησί του (που είναι και σιγουριά και ορφά-

νια), και πώς θα σταθεί απέναντι στα πελάγη του (που είναι και απειλή και ευκαιρία).

[...] «...Για τον Χριστιανισμό δεν υπάρχει δίλημμα ‘πέλαγος ή νησί’. Η απάντηση είναι μία: φυσικά πέλαγος!

Αυτή η απάντηση όμως δεν χρειάζεται αφέλεια. Χρειάζεται την επίγνωση ότι το άνοιγμα στα πελάγη δεν είναι περίπατος, αλλά διακινδύνευση. Είναι το ρίσκο να αρπάξεις το χέρι του απέναντι ή να βυθιστείς στο ενδιάμεσο.

[...] Η μεγάλη πληγή, λοιπόν, σήμερα είναι ότι στις πόλεις μας υπάρχουν κοντινά νησιά. Το ενδιάμεσό τους δεν είναι αχανές σαν το πέλαγος, αλλά λεπτό όσο μια μεσοτοιχία. Είναι όμως εξίσου ανθεκτικό

στο να κρατά τα νησιά ανέπαφα το ένα από το άλλο. Η μεγάλη πληγή, δηλαδή, είναι να δημιουργούνται γκέτο. Γειτονικά μεν το ένα στο άλλο, αλλά το καθένα περικλειστο. Ούτε όμως αρκεί κι εκείνο το είδος της γαλήνης, που έχει το μοντέλο του σούπερ-μάρκετ. Κι εκεί μέσα κινείται πλήθος διαφορετικών ανθρώπων. Αλλά καθένας είναι περικλειστο νησί. Ακόμα κι όταν το σούπερ-μάρκετ είναι γεμάτο, η τροχιά του καθενός δεν έχει όρο και προϋπόθεση την τροχιά του άλλου. Είτε ένας, είτε χίλιοι μέσα σε μια κοινωνία του τύπου του σούπερ-μάρκετ, η τροχιά του καθενός είναι ίδια και μοναχική: είσοδος-ράφι-ταμείο».

Παπαθανασίου, Θ. Ν. (2009²).

Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται. Αθήνα: Εν πλω, σ. 21, 25-26.

3.

Ο περίπατος του Ιησού πάνω στα νερά της λίμνης (Μτ 14, 22-33): Κάποιες σκέψεις

Ο Χριστός και οι μαθητές του βρίσκονταν στην όχθη μιας λίμνης. Τους έβαλε στο καράβι τους και τους ζήτησε να πάνε απέναντι. Ο ίδιος δεν μπήκε, μα τους έδωσε ραντεβού στην απέναντι όχθη. Οι μαθητές όντως άρχισαν το ταξίδι. Μα εκεί που η λίμνη ήταν ευκαιρία, έγινε απειλή: ξέσπασε τρικυμία. Ο Χριστός τότε εμφανίστηκε έξω από το καράβι, περπατώντας πάνω στα νερά. Ο Πέτρος ζήτησε να πάει κοντά του, βγήκε από το καράβι κι άρχισε να περπατά κι αυτός πάνω στα νερά. Απέναντί του είχε τον Χριστό, από κάτω του είχε την άβυσσο. Κάποια στιγμή η άβυσσος τον τρόμαξε. Και άρχισε να βουλιά-

ζει. Ο Χριστός άπλωσε το χέρι του, τον κράτησε, και ανέβηκαν μαζί στο καράβι.

Ο περίεργος Χριστός μάς μπερδεύει. Μπερδεύει, μάλλον, τις σιγουριές μας. Ενώ ήταν μαζί με τους μαθητές, και συνεπώς οι μαθητές θα μπορούσαν να πουν “Έχουμε δικό μας τον Χριστό”, αυτός τους δείχνει ότι στην πραγματικότητα δεν τον έχουν συναντήσει ακόμα. Θα τον συναντήσουν αν ξεβουλευτούν. Θυμηθείτε: ήταν μαζί τους, μα δεν τους έδωσε ραντεβού για το σημείο απ’ όπου χώρισαν. Τους έδωσε ραντεβού για τον απέναντι τόπο. Και ταυτόχρονα τους καλεί να τον δουν τον ίδιο ως ερχόμενο. Όχι ως κατεχόμενο. Να δουν δηλαδή ότι καλούνται σε μια υπέροχη αβεβαιότητα: να

προσπαθήσουν να συναντηθούν με τον άλλον, που βρίσκεται απέναντί τους. Το νόημα πλέον δεν βρίσκεται στον τόπο, αλλά στο ραντεβού.

Το πλοίο είναι η ασφάλεια – κάτι σαν νησί. Έξω απ' αυτό караδοκεί το χάος, ο πνιγμός. Εδώ όμως και πάλι ο Χριστός έρχεται να μας ξαφνιάσει. Και πάλι έρχεται να μας δείξει ότι η τρικυμία είναι όντως απειλή, η λύση όμως δεν είναι το κλείσιμο στο αμπάρι. Όσο κι αν μας φαίνεται παράδοξο, ο Πέτρος συναντά τον Χριστό εγκαταλείποντας το πλοίο. Κι αν βυθίζεται, δεν βυθίζεται επειδή η θάλασσα είναι υγρή και δεν αντέχει το βάρος του ανθρώπου. Ο Πέτρος βυθίστηκε όταν έχασε την εμπιστοσύνη του σ' αυτόν τον απέναντι.

**Πότε σταμάτησε η τρικυμία;
Όταν ο Χριστός μπήκε μέσα στο
καράβι. Όταν δηλαδή το καράβι
έπαψε να είναι περικλειστο και
άνοιξε για να υποδεχτεί εκείνον τον
απέναντι, ώστε οι μέσα στο καρά-
βι να μπορέσουν να λάβουν από
τον φιλοξενούμενό τους [...] μια νέα
ζωή, χωρίς λήξη».**

**Παπαθανασίου, Θ. Ν. (2009²).
Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται.
Αθήνα: Εν πλω, σ. 23-24.**

Οι διαφορές των προσώπων ως στοιχείο πολιτισμού και ποικιλομορφίας.

1. Εφεσ. 4, 2-7: «Να ζείτε με ταπεινότητα, πραότητα και υπομονή· να ανέχεστε με αγάπη ο ένας τον άλλο και να προσπαθείτε να διατηρείτε, με την ειρήνη που σας συνδέει μεταξύ σας, την ενότητα που δίνει το Πνεύμα του Θεού. Ένα σώμα αποτελείτε όλοι κι ένα πνεύμα σας ενώνει, όπως και μία είναι η ελπίδα σας για την οποία σας κάλεσε ο Θεός.

Ένας Κύριος υπάρχει, μία πίστη,
ένα βάπτισμα.

Ένας Θεός και Πατέρας όλων,
που κυριαρχεί σε όλους, ενεργεί
μέσα απ' όλους

και κατοικεί σε όλους σας.

Στον καθένα μας όμως έχει δοθεί κάποιο ιδιαίτερο χάρισμα, σύμφωνα με το μέτρο που δωρίζει ο Χριστός».

2. Ενότητα της πίστεως και ποικιλία των χαρισμάτων

«Οι αναγνώστες της επιστολής προτρέπονται να διατηρήσουν την ενότητα που δίνει το Πνεύμα του Θεού. Η ενότητα της Εκκλησίας είναι κατ' ουσίαν έργο του Αγίου Πνεύματος [...]. Η ενότητα του Πνεύματος, συνεχίζει ο Απόστολος, διατηρείται «με την ειρήνη που σας συνδέει μεταξύ σας».

Στη συνέχεια του αναγνώσματος αναφέρει ο Παύλος τα στοιχεία

εκείνα που συνιστούν και εκφράζουν την ενότητα της Εκκλησίας: «Ένα σώμα αποτελείτε όλοι κι ένα πνεύμα σάς ενώνει, όπως και μία είναι η ελπίδα σας για την οποία σας κάλεσε ο Θεός». Ο Θεός δεν εγκαταλείπει τους λυτρωμένους με τη Χάρη του ανθρώπους στην απομόνωση ή την ανωνυμία της μάζας, αλλά τους ενώνει σε μια αδελφική κοινότητα, σε ένα σώμα, μέσα στο οποίο ο καθένας αισθάνεται εξαρτημένος από τον Χριστό και ενωμένος με τα λοιπά μέλη. [...] Οι πιστοί συνδέονται με την κοινή ελπίδα της τελικής βασιλείας του Θεού. [...]

Μετά τον τονισμό της ενότητας της Εκκλησίας προχωρεί ο Απόστολος στα χαρίσματα που έλαβε ο κάθε πιστός: «Στον καθένα μας

όμως έχει δοθεί κάποιο ιδιαίτερο χάρισμα, σύμφωνα με το μέτρο που δωρίζει ο Χριστός». Πρέπει να σημειωθεί ότι η ποικιλία των χαρισμάτων και η διανομή αυτών σε διάφορο βαθμό στα μέλη της Εκκλησίας δεν έρχεται σε αντίθεση με την ενότητα, διότι όλα προέρχονται από το ένα Άγιο Πνεύμα. Η εξατομίκευση των πνευματικών χαρισμάτων δεν γίνεται σε βάρος της ενότητας αλλά μάλλον την διασφαλίζει, εφόσον το κάθε χάρισμα δίνεται όχι για την προβολή του ατόμου που το έχει αλλά για την οικοδομή του συνόλου των πιστών».

**Καραβιδόπουλος, Ι. (2015).
Ενότητα της πίστεως και
ποικιλία των χαρισμάτων.**

3. Α Κορ 12, 12-13: Ένα σώμα με πολλά μέλη

Ο Χριστός μοιάζει με το σώμα, που ενώ είναι ένα, έχει πολλά μέλη και όλα τα μέλη του ενός σώματος, αν και είναι πολλά, αποτελούν ένα σώμα. Κι εμείς όλοι, είτε Ιουδαίοι είτε μη Ιουδαίοι, είτε δούλοι είτε ελεύθεροι, γίναμε με το βάπτισμα διά του ενός Πνεύματος ένα σώμα, και όλοι ποτιστήκαμε από ένα και το αυτό Πνεύμα.

4. Ομιλία του Μεγάλου Βασιλείου

Καθένας από εμάς που είμαστε μαθητές στο σχολείο του λόγου του Θεού, έχει αναλάβει να προσφέρει κάποια υπηρεσία, από εκείνες που μας έχουν ορίσει σύμφωνα με το

Ευαγγέλιο. Γιατί στο μεγάλο σπίτι, δηλαδή σε τούτη την Εκκλησία, δεν υπάρχουν μόνο κάθε είδους σκεύη, χρυσά και ασημένια και ξύλινα και πήλινα, αλλά και κάθε είδους επαγγέλματα. Πράγματι, ο οίκος του Θεού, που είναι η Εκκλησία του ζώντος Θεού, έχει κυνηγούς, οδοιπόρους, αρχιτέκτονες οικοδόμους, γεωργούς, ποιμένες, αθλητές, στρατιώτες [...]. Είσαι κυνηγός που έχει σταλεί από τον Κύριο, ο οποίος είπε: Να, εγώ αποστέλλω πολλούς κυνηγούς, που θα κυνηγήσουν αυτούς πάνω σε κάθε βουνό. Πρόσεχε λοιπόν με επιμέλεια μήπως σου ξεφύγει το θήραμα· για να οδηγήσεις δηλαδή στο Σωτήρα εκείνους που έχουν εξαγριωθεί

από την αμαρτία, αφού τούς συλλάβεις με το λόγο της αλήθειας. Είσαι οδοιπόρος, όπως εκείνος που προσεύχεται· κατεύθυνε τα βήματά μου. Να προσέχεις μην παρεκτραπείς από την ευθεία οδό, να μην παραστρατήσεις δεξιά ή αριστερά· να βαδίζεις στη βασιλική οδό. Ο αρχιτέκτονας ως τοποθετεί με ασφάλεια το θεμέλιο της πίστεως, που είναι ο Ιησούς Χριστός. Ο οικοδόμος ως προσέχει πώς οικοδομεί· ως μη χρησιμοποιεί ξύλα, χορτάρι και καλάμια, αλλά χρυσάφι, ασήμι και πολύτιμους λίθους. Εσύ ο ποιμένας (ο κληρικός) να προσέχεις μήπως σου διαφύγει κάτι από εκείνα που ανήκουν στο ποιμαντικό σου έργο. Ποια είναι αυτά; Να φέρνεις πάλι στον ευθύ δρόμο το πρόβατο που

έχει πλανηθεί, να βάλεις κατάλληλο επίδεσμο σ' εκείνο που είναι καταπληγωμένο, να θεραπεύσεις τον άρρωστο. Εσύ ο γεωργός, να σκάβεις τριγύρω από την άκαρπη συκιά και να βάζεις πάνω σ' αυτή όσα βοηθούν την καρποφορία. Εσύ ο στρατιώτης, να κακοπαθήσεις μαζί (με τον Παύλο) προς χάρη του Ευαγγελίου [...]. Εσύ ο αθλητής, να προσέχεις τον εαυτό σου μήπως κάπου παραβείς κάποιο από τους αθλητικούς κανόνες. Γιατί κανείς δε στεφανώνεται με το στεφάνι της νίκης, αν δεν αγωνιστεί σύμφωνα προς τούς νόμους της αθλήσεως».

Περικοπή από την ομιλία του Μ. Βασιλείου στο «Πρόσεχε σεαυτώ».

5. Πολιτισμός

πολιτισμός (ο) 1. το σύνολο των υλικών και πνευματικών επιτευγμάτων κοινωνικού συνόλου: ανακαλύφθηκαν απομεινάρια ενός πρωτόγονου - 2. το σύνολο των υλικών και πνευματικών προϊόντων της δράσης ενός συνόλου ανθρώπων (κοινωνικού, εθνικού, θρησκευτικού κ.λπ.) σε ορισμένη ή μη εποχή και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του όπως εκφράζεται μέσα από αυτά: η εμμονή στην ανεξαρτησία του ατόμου είναι στοιχείο τού δυτικού ~ || η ανάπτυξη τού δικαίου ήταν η ρωμαϊκή συμβολή στον παγκόσμιο ~ || έθνος με - αιώνων || βυζαντινός | λαϊκός | κυρίαρχος ~ ΣΥΝ. κουλτούρα· ΦΡ. σύγκρουση των πολιτισμών [1993] όρος που αναφέρεται στο περιε-

χόμενο της θεωρίας του Σάμουελ Χάντινγκτον για την παγκόσμια πολιτική μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου· σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, τα κύρια αίτια των συγκρούσεων δεν θα είναι πλέον ιδεολογικά ή οικονομικά αλλά πολιτισμικά [...].

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002²). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

6. «Η ποικιλία των ανθρώπων»

Στην άγια Τριάδα τὰ τρία πρόσωπα είναι ἕνας Θεός, χωρίς ὅμως νὰ παύουν νὰ εἶναι τέλεια πρόσωπα. Στην Ἐκκλησία ἕνα πλῆθος διαφορετικῶν ἀνθρώπων ἐνώνεται

σ' ἓνα σῶμα, στὸ ὁποῖο ὅμως ὁ καθέννας καὶ ἡ καθεμίᾳ διατηρεῖ ἀτόφια τὴν προσωπικότητά του. [...]

Τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Πνεῦμα ἐλευθερίας. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὄχι μόνο μᾶς ἐνώνει, ἀλλ' ἐγγυᾶται καὶ τὴν ἄπειρη ποικιλία τῶν προσώπων μέσα στὴν Ἐκκλησία [...].

Ζωὴ στὴν Ἐκκλησία δὲν σημαίνει ἰσοπέδωση τῆς ποικιλίας τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἐπιβολὴ ἑνὸς ἀκαμπτου καὶ ὁμοιόμορφου προτύπου πάνω σ' ὅλους, ἀλλὰ τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο. Οἱ ἅγιοι, ὄχι μόνο δὲν παρουσιάζουν κάποια ἀνιαρὴ μονοτονία, ἀλλ' ἔχουν ἀναπτύξει τὴν πιὸ ἔντονη καὶ διακεκριμένη προσωπικότητα. Πληκτικὸ εἶναι τὸ κακὸ κι ὄχι ἡ ἀγιότητα.

Ware, K., επίσκοπος Διοκλείας
(2001). Η Ορθόδοξη Εκκλησία.
Αθήνα: Ακρίτας, σ. 380, 384-5.

7. Ξενιτεία

Ξενιτεία είναι κάτι πολύ διαφορετικό από τα ταξίδια ενός μάνατζερ. Είναι να δεχτώ να γίνω ξένος σ' έναν τόπο ξένο, κι έτσι να ζήσω στο πετσί μου την αποξένωση και τη διαίρεση της ανθρωπότητας, κρατώντας όμως ταυτόχρονα την

49 / 147 - 148

**πίστη ότι όλη η οικουμένη είναι πα-
τρίδα του εκκλησιαστικού ανθρώ-
που, αφού ‘του Κυρίου είν’ η γη και
ό,τι τη γεμίζει· η οικουμένη κι όσοι
μένουνε σ’ αυτήν’ (Ψαλμ 24[23], 1).
Ξενιτεία δηλαδή είναι να βρεθείς
στην ξένη χώρα ως φιλοξενούμε-
νος· όχι σαν ανέμελος τουρίστας
ή ως κολακευόμενος επενδυτής.
Κι όμως να ζεις την άφιξή σου εκεί
σαν επαναπατρισμό!**

**[...] ο εκκλησιαστικός άνθρω-
πος δεν γίνεται μόνο ξένος, αλλά
και φιλόξενος. Φίλος δηλαδή του
αλλιώτικου, του αλλοεθνούς, του
ανέστιου, του περιθωριακού. Ξένος
μπορεί να ήταν στην παλιά εποχή
ο οδοιπόρος που περνούσε από
τον τόπο μας, σήμερα μπορεί να
είναι ο εξ ίσου άγνωστος γείτονάς**

μου, ο νεόπτωχος του ανεπτυγμένου κόσμου, ο τριτοκοσμικός μετανάστης, ο αλλόπιστος.

Παπαθανασίου, Θ. Ν. (2009²).

Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται.

Αθήνα: Εν πλω, σ. 298, 300.

1. Τραγούδι: UNITED

Το 2011 ξεκίνησε μία παγκόσμια εκστρατεία με τίτλο «7 Billion Actions» από το United Nations Population Fund (UNFPA), για να εορτάσει το γεγονός ότι ο πληθυσμός της γης έφτασε τα 7 δισεκατομμύρια. Ο ΜΚΟ «Playing for Change» συνεργάστηκε με τα Ηνωμένα Έθνη, για να παρουσιάσει το παρακάτω τραγούδι ως ύμνο γι’

αυτή την επέτειο. Για το τραγούδι
αυτό συνεργάστηκαν καλλιτέχνες
από διάφορα μέρη του κόσμου.

«7 Billion Actions», «Playing for
Change», wikipedia

CHORUSES:

1st

**I wanna see the world United and
learn to live as one**

[...]

2nd & 3rd

**We have to bring the world together
And learn to live as one**

**We have to bring the world together
And learn to live as one**

4th & 5th

**We have to bring the world together
We have to live as one**

**We have to bring the world together
We shall overcome**

6th

We have to live as one

VERSES

Lingala Verse

**This is the answer for the people
Who lost their loved ones from war.**

**This is the answer for the people
Who lost their loved ones from
hunger.**

Spanish Verse

The moment is what counts

Live smiling until the end

But happy days will come

That nobody can believe

Hebrew Verse

It's time to say,

We are all one heart

This song is of all of us

**So let's sing it together in one big
voice.**

53 / 148 - 149

Arabic Verse

Lord of peace....give us/bring us/
gift us with peace

2. Κοντάκιο της εορτής της Πεντη-
κοστής:

Κείμενο

Ὅτε καταβὰς τὰς γλώσσας
συνέχεε,
διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψιστος·
ὅτε τοῦ πυρὸς τὰς γλώσσας
διένειμεν, εἰς
ἐνότητα πάντας ἐκάλεσε·
καὶ συμφώνως δοξάζομεν τὸ
πανάγιον Πνεῦμα.

Μετάφραση*

Όταν κατέβηκε ο Ύψιστος και σύγχυσε τις ανθρώπινες γλώσσες, διαχώρισε τους ανθρώπους σε έθνη. Όταν όμως μοίρασε τις πύρινες γλώσσες, όλους τους κάλεσε σε ενότητα. Έτσι λοιπόν δοξάζουμε όλοι μαζί το πανάγιο Πνεύμα.

*** Η μετάφραση του
Θ. Ν. Παπαθανασίου,
Η εκκλησία γίνεται
όταν ανοίγεται, σ. 81.**

Τελειώνοντας τη Διδακτική Ενότητα...

- ✓ Συνδέουμε τη θρησκευτική ταυτότητα με την ιδιοπροσωπία.
- ✓ Αναλύουμε την έννοια του προσώπου όπως προκύπτει από τη θεολογία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης.
- ✓ Διατυπώνουμε κριτήρια αξιολόγησης των σχέσεων με τους άλλους με βάση τη θεολογία του προσώπου.

Σημειώνουμε...

.....

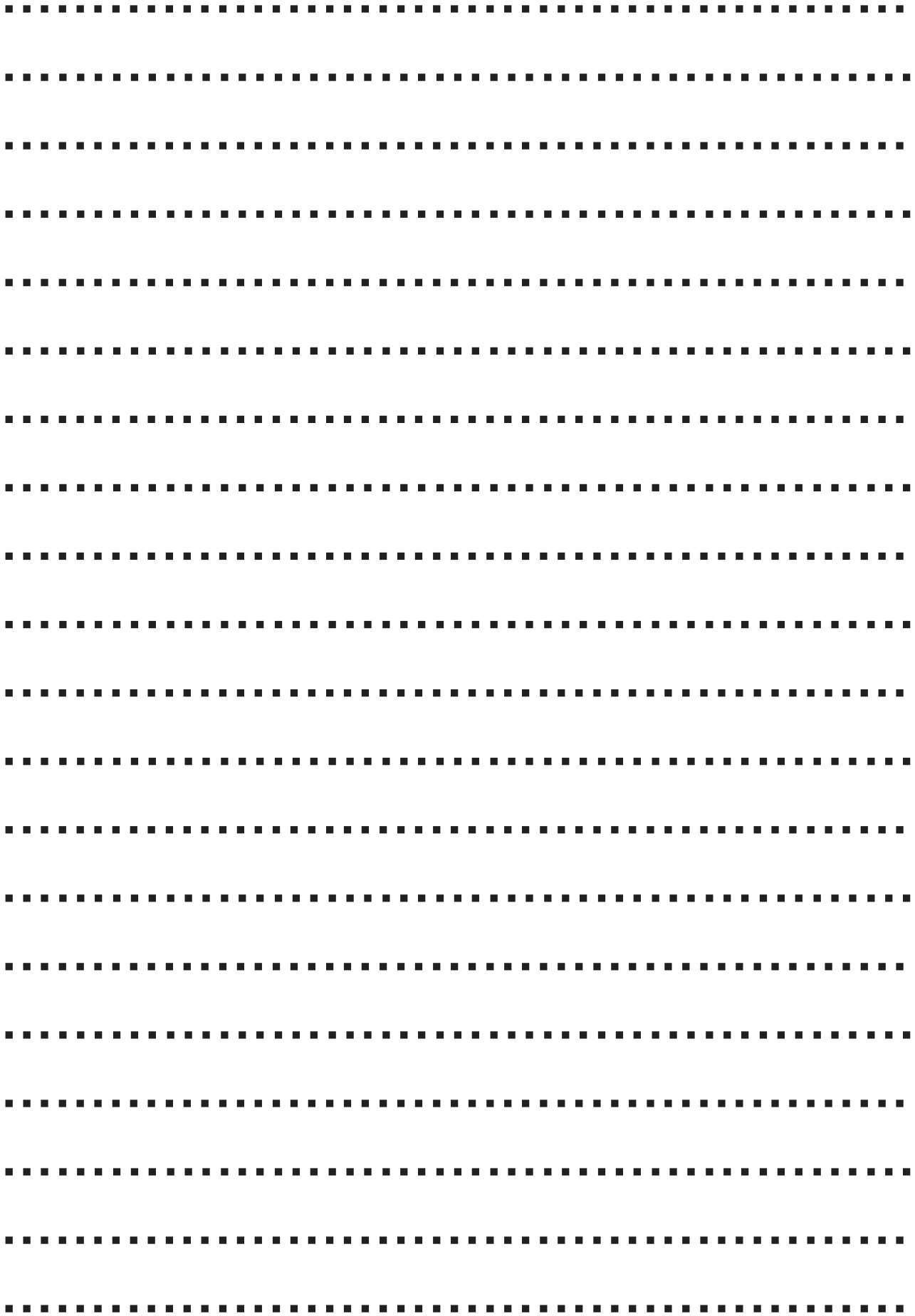
.....

.....

.....

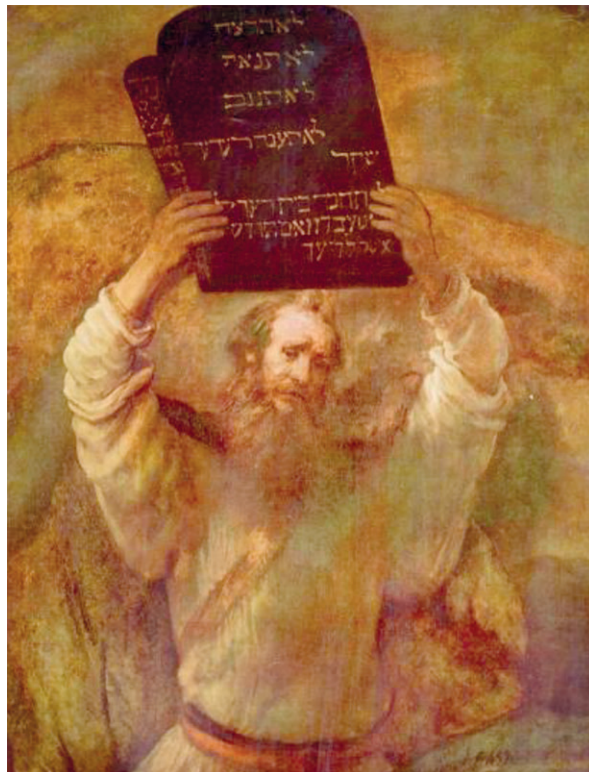
.....

.....

3.5. ΟΡΙΑ / ΝΟΜΟΣ

Νόμος και όρια στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη.

1. Rembrandt van Rijn
(1659). Ο Μωυσής
σπάει τις πλάκες με τις
δέκα εντολές.

1. «Έχετε ακούσει πως δόθηκε η εντολή: “ν’ αγαπήσεις τον πλησίον σου και να μισήσεις τον εχθρό σου”. Εγώ όμως σας λέω: Ν’ αγαπάτε τους εχθρούς σας, να δίνετε ευχές σ’ αυτούς που σας δίνουν κατάρες, να ευεργετείτε αυτούς που σας μισούν, και να προσεύχεστε γι’ αυτούς που σας κακομεταχειρίζονται και σας καταδιώκουν».

2. Ο Θεός μίλησε στο λαό και είπε αυτούς τους λόγους:

1. Εγώ είμαι ο Κύριος ο Θεός σου, που σε έβγαλα από την Αίγυπτο, τον τόπο της δουλείας. Δεν θα υπάρχουν για σένα άλλοι θεοί εκτός από μένα.

2. Να τιμάς τον πατέρα σου και τη μητέρα σου[...]

- 3. Μην κλέψεις.**
- 4. Να θυμάσαι την ημέρα του Σαββάτου, για να την ξεχωρίζεις και να την αφιερώνεις στον Κύριο. Έξι μέρες θα εργάζεσαι και θα κάνεις όλες τις εργασίες σου. Αλλά η έβδομη μέρα είναι μέρα ανάπαυσης, αφιερωμένη σ' εμένα, τον Κύριο, το Θεό σου.**
- 3. «Ποιος από σας, αν έχει ένα πρόβατο και το Σάββατο του πέσει σ' ένα λάκκο δε θα το πιάσει να το βγάλει έξω; Ένας άνθρωπος είναι πολύ ανώτερος από ένα πρόβατο. Ο νόμος, λοιπόν, επιτρέπει να κάνουμε το καλό την ημέρα του Σαββάτου».**
- 4. «Ο Κύριος κάλεσε το Μωυσή και του μίλησε μέσα από τη**

σκηνή του Μαρτυρίου. Τον διέταξε να δώσει στους Ισραηλίτες τις ακόλουθες εντολές:

Όταν κάποιος από σας προσφέρει ένα ζώο θυσία στον Κύριο, αυτό θα πρέπει να είναι βόδι, πρόβατο ή κατσίκι».

5. Ο χρυσός κανόνας

«Όλα όσα θέλετε να σας κάνουν οι άλλοι άνθρωποι, αυτά να τους κάνετε κι εσείς· σ' αυτό συνοψίζονται ο νόμος και οι προφήτες»

6. Έχετε επίσης ακούσει την εντολή που δόθηκε παλιά στους προγόνους μας: να μη γίνεις επίορκος, αλλά να τηρήσεις τους όρκους που έδωσες στο όνομα του Κυρίου. Εγώ όμως

σας λέω να μην ορκίζεστε καθόλου· [...] Το “ναι” σας να είναι ναι και το “όχι” σας να είναι όχι· [...]».

7. «Αν αμαρτήσσει από αμέλεια όλη η ισραηλιτική κοινότητα και παραβεί, χωρίς να το αντιληφθεί, μια από τις εντολές του Κυρίου, αν διαπράξουν κάτι απαγορευμένο και αποδειχθούν όλοι μαζί ένοχοι, τότε, μόλις αποκαλυφθεί η αμαρτία τους, η κοινότητα θα προσφέρει ένα μοσχάρι ως θυσία εξιλέωσης, και θα το οδηγήσουν μπροστά στη σκηνή του Μαρτυρίου».
8. «Μη νομίσετε πως ήρθα για να καταργήσω το νόμο ή τους προφήτες. Δεν ήρθα για να τα καταργήσω, αλλά για να τα πραγματοποιήσω».

9. «Ο νόμος του Κυρίου είναι τέλει-
ος, ανανεώνει τη ζωή· η μαρτυ-
ρία του αληθινή, σοφό κάνει τον
άσοφο».
10. «Να κάνω ό,τι είν' ευχάριστο σ'
εσένα, Θεέ μου, επιθύμησα· ο
νόμος σου να 'ναι στο βάθος της
καρδιάς μου».
11. Γι' αυτό, όταν προσφέρεις το
δώρο σου στο ναό κι εκεί θυ-
μηθείς πως ο αδερφός σου έχει
κάτι εναντίον σου, άφησε εκεί,
μπροστά στο θυσιαστήριο του
ναού, το δώρο σου και πήγαινε
να συμφιλιωθείς πρώτα με τον
αδερφό σου, και ύστερα έλα να
προσφέρεις το δώρο σου.
12. «Πόθησα να με σώσεις, Κύριε, κι
είναι ο νόμος σου χαρά μου».
13. «Έχετε επίσης ακούσει πως

**δόθηκε η εντολή: ν' ανταποδί-
δεις οφθαλμόν αντί οφθαλμού
και οδόντα αντί οδόντος. Εγώ
όμως σας λέω να μην αντιστέκε-
στε στον κακό άνθρωπο· αλλά
αν κάποιος σε χτυπήσει στο
δεξί μάγουλο, γύρισέ του και το
άλλο».**

**14. «Δώστε, λοιπόν», τους λέει,
«στον αυτοκράτορα ό,τι ανήκει
στον αυτοκράτορα, και στο Θεό
ό,τι ανήκει στο Θεό».**

**15. «Ν' αγαπάς τον Κύριο το Θεό
σου μ' όλη την καρδιά σου, μ'
όλη την ψυχή σου και μ' όλο το
νου σου. Αυτή είναι η πρώτη και
πιο μεγάλη εντολή. Δεύτερη, εξί-
σου σπουδαία με αυτήν: ν' αγα-
πάς τον πλησίον σου όπως τον**

εαυτό σου. Σ' αυτές τις δύο εντο-
λές συνοψίζονται όλος ο νόμος
και οι προφήτες».

**16. Αλίμονό σας, γραμματείς και
Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί δίνε-
τε στο ναό το ένα δέκατο από το
δυόσμο, το άνηθο και το κύμινο,
και δεν τηρείτε τις σπουδαιότε-
ρες εντολές του νόμου, τη δικαιο-
σύνη, την ευσπλαχνία και την
πιστότητα. Αυτά όμως έπρεπε
να κάνετε, χωρίς βέβαια να πα-
ραμελείτε κι εκείνα».**

**17. «[...] Σας δίνω μια νέα εντολή, να
αγαπάτε ο ένας τον άλλο. Όπως
σας αγάπησα εγώ, να αγαπάτε
κι εσείς ο ένας τον άλλο. Έτσι
θα σας ξεχωρίζουν όλοι πως εί-
στε μαθητές μου, αν έχετε αγά-
πη ο ένας για τον άλλο».**

18. «Μερικοί μεταξύ σας λένε: «Όλα μου επιτρέπονται». Σωστά· όλα όμως δεν είναι προς το συμφέρον».
19. «Ξέρουμε όμως πως ο άνθρωπος δεν μπορεί να σωθεί με την τήρηση των διατάξεων του νόμου. Αυτό γίνεται μόνο με την πίστη στον Ιησού Χριστό.
20. «Εμείς όμως ξέρουμε ότι ο νόμος είναι καλός, αν τον χρησιμοποιεί κανείς όπως πρέπει γνωρίζοντας και τούτο: Ότι ο νόμος δεν ορίστηκε για κείνον που κάνει ό,τι θέλει ο Θεός, αλλά για κείνους που δε λογαριάζουν το σωστό και το δίκαιο ούτε υποτάσσονται σ' αυτό».

«Τα χέρια τ' αδειανά»

Είδα αυτό το όνειρο:

Ένας άνθρωπος παρουσιαζόταν στο κριτήριο του Κυρίου:

"Κοίταξε, Θεέ μου", του έλεγε· "τήρησα τον νόμο σου", δεν έκανα τίποτε το αισχρό, κακό ή αντίθρησκο. Κύριε, τα χέρια μου είναι καθαρά".

- "Ασφαλώς, ασφαλώς", του απαντούσε ο καλός Θεός..."αλλά είναι άδεια".

Ραούλ Φολλερώ
Γάλλος ανθρωπιστής και
ιεραπόστολος του 20ού αι

Τα όρια ως παράγοντας ελευθερίας.

1. Παραδείγματα θρησκευτικού νόμου/θρησκευτικής εντολής:

α. Από τον Δεκάλογο

- 1. Να τιμάς τον πατέρα σου και τη μητέρα σου [...].**
- 2. Μη φονεύσεις.**
- 3. Μη μοιχεύσεις.**
- 4. Μην κλέψεις.**
- 5. Μην καταθέσεις ψεύτικη μαρτυρία ενάντια στους συνανθρώπους σου.**
- 6. Μην επιθυμήσεις τίποτε απ' ό,τι ανήκει στο συνάνθρωπό σου [...].**

β - «Αγάπα και κάνει ό,τι θες».

(Ι. Αυγουστίνος)

2. Ελευθερία και υπακοή

Χωρίς ελευθερία λοιπόν η υπακοή είναι δουλεία και χωρίς υπακοή η ανθρώπινη ελευθερία δεν διαφέρει καθόλου από την αυθαιρεσία. [...] η ελευθερία προσφέρεται μόνο από το Θεό κι η υπακοή του ανθρώπου ανάγεται στο Θεό.

Γιούλτσης Β. Τ. (2011). Ελευθερία και υπακοή στην Ορθόδοξη Χριστιανική Ηθική.

3. Ανθρώπινη ελευθερία και θέλημα του Θεού

[...] Από τη μια πλευρά του νομίσματος δεσπάζει το προμηθειικό

όραμα ενός ανθρώπου ελεύθερου από τους θεούς, ενός ανθρώπου που στις μέρες μας, μέσα από τις εξελίξεις στο χώρο της βιοτεχνολογίας, επιχειρεί να ελευθερωθεί ακόμη και από τα όρια που του θέτει η ίδια η βιολογική του φύση· που φιλοδοξεί να διαμορφώσει και να μεταμορφώσει το σώμα του, το φύλο του, τους απογόνους του, το περιβάλλον του, σύμφωνα με τις ιδιοσυγκρασιακές του προτιμήσεις. Και από την άλλη πλευρά το φωτεινό όραμα εκβάλλει στο σκοτεινό εφιάλτη ενός κόσμου και μιας ανθρώπινης ζωής που κυβερνάται από απρόσωπες οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές δομές εξουσίας, έναν κόσμο που τη θέση της ελευθερίας παίρνει η θέληση για ισχύ

και η συνακόλουθη ασυδοσία.

[...] Η ελευθερία δεν συνίσταται στην ατελεύτητη δυνατότητα επιλογών, αλλά στη συγκρότηση μιας προσωπικότητας και ενός χαρακτήρα για τον οποίο συγκεκριμένες επιλογές απλούστατα δεν τίθενται ποτέ σε εσωτερική διαβούλευση.

[...] Θα πρέπει να εμβαθύνουμε λίγο ακόμη στην πνευματική παράδοση της εκκλησίας. Εκεί θα διακρίνουμε δύο βασικά στάδια σ' αυτή την πορεία. Στο πρώτο, ο άνθρωπος αρχίζει την προσπάθεια αποδοχής και εφαρμογής του Νόμου του Θεού ενώ παράλληλα μέσα του βαθιά κάτι δυσφορεί. Η προσπάθεια και ο αγώνας για την εφαρμογή του θελήματος του Χριστού γίνεται «μη θελούσης της καρδιάς».

Αυτή είναι η κατάσταση την οποία με τόσο εξαιρετικό και σπαρακτικό ρεαλισμό περιγράφει ο απόστολος Παύλος στην επιστολή του προς Ρωμαίους: «Εσωτερικά συμφωνώ και χαίρομαι με όσα λέει ο νόμος του Θεού. Διαπιστώνω όμως πως η πράξη μου ακολουθεί έναν άλλο νόμο, που αντιστρατεύεται στο νόμο με τον οποίο συμφωνεί η συνείδησή μου [...]». Αν όμως ο άνθρωπος επιμένει στην προσπάθεια και τον αγώνα παρά τις αντιξοότητες [...], τότε η εσωτερική του κατάσταση αρχίζει σταδιακά, σχεδόν ανεπαίσθητα, να μεταβάλλεται και εισέρχεται στο δεύτερο στάδιο [...].

Γκανάς, π. Ευ. (2012). Ανθρώπινη ελευθερία και θέλημα του Θεού.

4. Μια νέα ζωή

Αντίθετα προς τις κοινωνίες που οργανώνουν τα διάφορα "πρέπει" σε κώδικα, σε σύστημα ηθικής, σκοπός της Εκκλησίας δεν είναι να προσφέρει ένα σύστημα ηθικής, δηλαδή λεπτομερείς καταλόγους καλών και κακών πράξεων ή κανόνες καλής συμπεριφοράς. Αυτό που προσφέρει είναι η δυνατότητα μιας νέας ζωής, που προκύπτει [...] από τη δημιουργία σχέσης με το Θεό. [...] Η Εκκλησία προτείνει στον άνθρωπο τον τρόπο ζωής της, για να αποφασίσει ο ίδιος ελεύθερα αν θα τον επιλέξει. Τον τρόπο ζωής της η Εκκλησία τον έχει καταγράψει σε σύντομες διατυπώσεις που ονομάζονται δόγματα.

Ο πολύς κόσμος έχει την εντύπωση πως δόγμα είναι ένα αφηρημένο, εγκεφαλικό κι άσχετο προς την καθημερινή ζωή αξίωμα, που ο άνθρωπος πρέπει να το δεχτεί σαν ιδεολογία. Στην παράδοση της Εκκλησίας, όμως, δόγμα είναι η καταγραφή αληθειών που της έχουν αποκαλυφθεί και, ταυτόχρονα, η συμπύκνωση ενός τρόπου ζωής.

Τι σημαίνει π.χ. για τον άνθρωπο το Τριαδικό δόγμα; Αν είναι κάτι που ο πιστός καλείται να το δεχτεί απλώς λεκτικά ή εγκεφαλικά, τότε δεν φαίνεται ότι θα άλλαζε κάτι στη ζωή του ανθρώπου, αν τη θέση αυτού του δόγματος την έπαιρνε λ.χ. η αποδοχή ενός μονοπρόσωπου θεού. Αν δούμε, όμως, το δόγμα ως διατύπωση της εκκλησιαστικής

εμπειρίας και ως μοντέλο τρόπου ζωής, θα βλέπαμε το εξής: Ο Θεός του Χριστιανισμού είναι Τριάδα, τρία Πρόσωπα ισότιμα μεταξύ τους, και το καθένα μοναδικό κι ανεπανάληπτο. Ο Θεός του Χριστιανισμού δεν είναι μια μοναχική ύπαρξη είναι μια αγαπητική συντροφιά αδιάκοπη και άφθαρτη. Καλώντας, λοιπόν, η Εκκλησία τον άνθρωπο να δημιουργήσει σχέση με το Θεό, τον καλεί να γίνει κοινωνός του τρόπου ζωής του Θεού. Να βιώσει, δηλαδή, ως καθημερινό τρόπο ζωής την αγάπη, την ισότητα, τη μοναδικότητα του καθενός και τη συνύπαρξη όλων. Ο Χριστιανός που σοβαρολογεί για την πίστη του σε Θεό Τριαδικό, δεν μπορεί να εγκολπωθεί ούτε τον ατομικισμό, ούτε και τη

μαζοποίηση του ανθρώπου, των κοινωνιών και των πολιτευμάτων του.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο πρέπει να κατανοούνται και οι εντολές του Θεού που βρίσκονται στην Αγία Γραφή, καθώς και οι διάφοροι κανόνες της Εκκλησίας. Για να προσεγγίσουμε τη φυσιογνωμία και τη λειτουργία τους δε θα πρέπει να χρησιμοποιούμε δικανική ορολογία, αλλά μάλλον ιατρική. Οι εντολές, δηλαδή, δεν είναι ποινικοί νόμοι που αν παραβιαστούν θα επιβληθεί κάποια ποινή από κάποιον θεό δικαστή, αλλά μάλλον ιατρικές οδηγίες, όπως π.χ. η οδηγία ότι ο οργανισμός του ανθρώπου χρειάζεται νερό. Από κει και πέρα αρχίζει η προσωπική ευθύνη του

καθενός. Αν κάποιος δεν προστρέξει στην πηγή, τα αποθέματα νερού στο σώμα του θα εξαντληθούν και θα πάθει αφυδάτωση. Η παραμέληση, δηλαδή, της ιατρικής αυτής οδηγίας οδηγεί σε κάποιο κακό, το κακό αυτό όμως είναι η συνέπεια μιας προσωπικής επιλογής - όχι ποινή την οποία επιβάλλει ο γιατρός ούτε, βεβαίως, η ίδια η πηγή! Όλες οι εντολές, δηλαδή, αφορούν την ύπαρξη του ανθρώπου και τους τρόπους σύνδεσής της με την πηγή της ζωής, δηλαδή το Θεό. Όσον αφορά τους περιορισμούς που φαίνεται να εμπεριέχουν, θα μπορούσαν να παρομοιαστούν και με τους περιορισμούς που οι αθλητές θέτουν στη ζωή τους προκειμένου να διατηρήσουν και να βελτιώσουν τη

φυσική τους κατάσταση. Στην ουσία, δηλαδή, πρόκειται για ασφαλιστικές δικλείδες, που εξασφαλίζουν στον άνθρωπο την ελευθερία από τις δυνάμεις της φθοράς, του ατομικισμού και του θανάτου που καταδοκούν να τον δουλώσουν.

**Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών
Γ΄ Λυκείου, ΔΕ 2, σ. 18-20.**

5. Μάρκος Ερημίτης: «Και οι εντολές ακόμα, δεν ξεριζώνουν την αμαρτία - αυτό έχει κατορθωθεί μόνο με τον Σταυρό - αλλά διαφυλάσσουν τους όρους της ελευθερίας που μας δόθηκε» (PG 65,992).

**Σχολικό βιβλίο των Θρησκευτικών
της Γ΄ Λυκείου, σ. 22.**

Νόμος Θεού και νόμος ανθρώπων.

1. Πραξ 5, 29: «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μάλλον ἢ ἀνθρώποις»

[Μετάφραση: «Πιο πολύ πρέπει να υπακούμε στο Θεό παρά στους ανθρώπους»]

2. Πραξ 5, 12-28: Μέσω των αποστόλων γίνονταν πολλά εκπληκτικά θαύματα στο λαό. Οι πιστοί συνήθιζαν να συγκεντρώνονται όλοι μαζί στη Στοά του Σολομώντα. Από τους άλλους που ήταν στο ναό κανείς δεν τολμούσε να προσκολληθεί σ' αυτούς, όμως ο λαός τούς είχε σε μεγάλη υπόληψη. Όλο και περισσότερα πλήθη από άντρες και γυναίκες πίστευαν στον Κύριο

και γίνονταν μέλη της εκκλησίας. Ακόμη και στις πλατείες έφερναν τους ασθενείς και τους ξάπλωναν σε κρεβάτια και σε φορεία, για να πέσει πάνω σε κάποιον απ' αυτούς έστω και η σκιά του Πέτρου όταν αυτός ερχόταν. Κι από τις πόλεις που ήταν γύρω στην Ιερουσαλήμ συνέρρεε το πλήθος, φέρνοντας αρρώστους κι άλλους που τους βασάνιζαν πνεύματα πονηρά· κι όλοι αυτοί γιατρεύονταν.

Οι απόστολοι οδηγούνται στο συνέδριο

Τότε ο αρχιερέας και όλοι όσοι ήταν μαζί του, δηλαδή αυτοί που ανήκαν στο κόμμα των Σαδδουκαίων, γεμάτοι φθόνο έπιασαν τους αποστόλους και τους έβαλαν στη

φυλακή. Αλλά, τη νύχτα, ένας άγγελος Κυρίου άνοιξε τις πόρτες της φυλακής, τους έβγαλε έξω και τους είπε. «Πηγαίνετε στο ναό και κηρύξτε στο λαό το μήνυμα γι' αυτή την καινούρια ζωή». Αυτοί υπάκουσαν· πήγαν πολύ πρωί στο ναό και δίδασκαν. Στο μεταξύ, έφτασε ο αρχιερέας και οι δικοί του, συγκάλεσαν το συνέδριο και όλη τη γερουσία των Ισραηλιτών, και έστειλαν στη φυλακή να φέρουν τους αποστόλους. Όταν όμως πήγαν οι φύλακες, δεν τους βρήκαν στη φυλακή. Γύρισαν λοιπόν και ανάφεραν: «Τη φυλακή τη βρήκαμε κλεισμένη και καλά ασφαλισμένη· οι φύλακες στέκονταν μπροστά στις πόρτες· όταν όμως ανοίξαμε, δε βρήκαμε κανέναν μέσα». Μόλις άκουσαν τα λόγια

αυτά, ο ιερέας και ο διοικητής της φρουράς του ναού και οι αρχιερείς απορούσαν κι έλεγαν τι να συνέβη με τους αποστόλους. Τότε έφτασε κάποιος και τους ανάγγειλε: «Οι άνθρωποι που βάλατε στη φυλακή, βρίσκονται στο ναό και διδάσκουν το λαό». Τότε ο διοικητής πήγε μαζί με τη φρουρά και τους έφερε, όχι με τη βία, γιατί φοβούνταν μη λιθοβοληθούν από το λαό.

Τους έφεραν λοιπόν και τους έβαλαν να σταθούν μπροστά στο συνέδριο. Ο αρχιερέας τούς ρώτησε: «Δε σας διατάξαμε να μη διδάσκετε για τον άνθρωπο αυτόν; Εσείς γεμίσατε την Ιερουσαλήμ με τη διδασκαλία σας, και θέλετε να ρίξετε πάνω μας το κρίμα για το θάνατο αυτού του ανθρώπου!»

1. Ελευθερία/Ελευθεροτυπία

ελευθερία 1. (α) η δυνατότητα αυτόβουλης και απεριόριστης δράσης σύμφωνα με τις επιθυμίες (κάποιου), η απουσία εξαναγκασμού ή καταπίεσης [...] ANT. ανελευθερία, εξάρτηση, δέσμευση (β) προσωπική ελευθερία ή δυνατότητα τού φυσικού προσώπου να κινείται ελεύθερα και να αναπτύσσει το πρόσωπο του ως προσωπικότητα· περιλαμβάνει όλες τις ειδικότερες εκφάνσεις ελευθερίας— σωματική, ψυχική, πνευματική, συνείδησης, βούλησης και έκφρασης, δημιουργίας, δράσης, επαγγελματική κ.λπ.

2. (συνεκδ.) κάθε επιμέρους δικαίωμα που συνδέεται με την ελευθερία: ατομικές | θρησκευτικές | συνδικαλιστικές ~ || ~ γνώμης | έκφρασης | τού συνέρχεσθαι (βλ. λ. συνέρχομαι) / τού συνεταιρίζεσθαι (βλ. λ. συνεταιρίζομαι). ΦΡ. (α) ελευθερία τού λόγου το δικαίωμα τού ανθρώπου να εκφράζει ανεμπόδιστα τις σκέψεις, τις κρίσεις του (β) ελευθερία τού Τύπου η ελευθεροτυπία (βλ.λ.) (γ) ακαδημαϊκή ελευθερία 3. (ειδικότ.) η απουσία καθεστώτος ξένης κατοχής ή τυραννίας, η εθνική ή πολιτική ελευθερία [...] 4. η απουσία εμποδίων, η ευχέρεια [...]

ελευθεροτυπία: η ελευθερία τού Τύπου, το δικαίωμα κάθε πολίτη ή ομάδας πολιτών να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του μέσω τού

Τύπου. [ΕΤΥΜ. Μετάφρ. δάνειο από γαλλ. *liberté de la presse*].

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002²). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

2. Επίθεση στα γραφεία του Charlie Hebdo

Στις 7 Ιανουαρίου 2015 ολιγομελής ομάδα ενόπλων επιτέθηκε στα γραφεία του σατιρικού περιοδικού Charlie Hebdo στο Παρίσι της Γαλλίας. Ο απολογισμός της επίθεσης ήταν 12 νεκροί (ανάμεσά τους δύο νεκροί αστυνομικοί) και επτά τραυματίες. [...] Οι δράστες πραγματοποίησαν την επίθεση ανοίγοντας πυρ και κραυγάζοντας την φράση "Αλλάχ Ακμπάρ", δηλαδή ο Θεός

είναι μεγάλος, στο όνομα του προφήτη του Ισλάμ.

[...] Ο πρόεδρος της Γαλλίας Φρανσουά Ολάντ χαρακτήρισε την επίθεση τρομοκρατική και πράξη ακραίας βαρβαρότητας. Από την πλευρά του το Ισλαμικό Κράτος χαρακτήρισε τούς δύο τρομοκράτες ήρωες.

Πλαίσιο

Το 2006, το εβδομαδιαίας κυκλοφορίας περιοδικό είχε προκαλέσει αντιδράσεις δημοσιεύοντας σατιρικά σκίτσα του Μωάμεθ τα οποία είχαν ήδη, προηγουμένως, δημοσιευτεί από τη δανική εφημερίδα Jyllands-Posten. Το 2011, μετά την κυκλοφορία ειδικού τεύχους με τον τίτλο Charia Hebdo το οποίο ασκούσε κριτική στην εκλογική

**νίκη του ισλαμιστικού κόμματος
Εναντά στη Τυνησία, το σατιρικό
περιοδικό αποτέλεσε αντικείμενο
απειλών και επιθέσεων, ανάμε-
σά τους ένας εμπρησμός ο οποίος
πραγματοποιήθηκε με τη ρίψη μιας
βόμβας Μολότοφ. Στη συνέχεια, τα
γραφεία του περιοδικού τέθηκαν
υπό τακτική αστυνομική περιφρού-
ρηση. Τον Ιανουάριο του 2013, το
περιοδικό δημοσίευσε ένα ειδικό
τεύχος αποτελούμενο από δύο τμή-
ματα, το *La Vie de Mahomet* (Η Ζωή
του Μωάμεθ), στο οποίο ο Charb
διηγούνταν με σκίτσα τη ζωή προ-
φήτη του Ισλάμ.**

**Το 2013, η Αλ-Κάιντα στην Αρα-
βική Χερσόνησο (AQAP) εξέδωσε
στο διαδικτυακό περιοδικό της,
Inspire, μία λίστα έντεκα Δυτικών**

προσωπικοτήτων οι οποίες "κατα-
ζητούνταν ζωντανές ή νεκρές για
εγκλήματα κατά του Ισλάμ", μεταξύ
των οποίων βρισκόταν και ο Charb.

Το πρωινό της επίθεσης, το τεύ-
χος n° 1177 εκδόθηκε με πρωτοσέ-
λιδο, ένα σκίτσο του Μισέλ Ουελ-
μπέκ το οποίο είχε σχεδιάσει ο Luz.
Στο εσωτερικό του, βρισκόταν ένα
από τα τελευταία σκίτσα που είχε
σχεδιάσει ο Charb, το οποίο έφερε
ως τίτλο «Toujours pas d'attentats
en France » (Ακόμη να υπάρξει τρο-
μοκρατική επίθεση στη Γαλλία),
δείχνοντας έναν τζιχαντιστή να λέει
: «Attendez ! On a jusqu'à la fin
janvier pour présenter ses vœux...»
(Περιμένετε, έχουμε καιρό μέχρι τα
τέλη Ιανουαρίου για να εκφράσουμε
τις ευχές μας).

Επίθεση

[...] δύο ένοπλοι κουκουλοφόροι [...] γέμισαν το λόμπι με πυροβολισμούς κατά την είσοδό τους. [...] Οι ένοπλοι εισέβαλαν στην αίθουσα συσκέψεων και φώναξαν το όνομά του Σαρμπ για να τον σημαδέψουν πριν ανοίξουν πυρ. Οι πυροβολισμοί διήρκεσαν πέντε έως δέκα λεπτά. Οι ένοπλοι σκόπευαν στα κεφάλια των δημοσιογράφων και τους σκότωσαν υπό μορφή εκτέλεσης. [...] μάρτυρες ανέφεραν ότι οι ένοπλοι αυτοπροσδιορίστηκαν λέγοντας ότι ανήκουν στην Αλ Κάιντα στην Υεμένη.

λήμμα «Επίθεση στα γραφεία του Charlie Hebdo», Wikipedia

Τελειώνοντας τη Διδακτική Ενότητα...

- ✓ Αναγνωρίζουμε όρια και νόμους σε θρησκευτικά και κοινωνικά πλαίσια.
- ✓ Αναλύουμε τη σχέση νόμου και ελευθερίας στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη.
- ✓ Διατυπώνουμε συλλογισμούς για τα όρια και τον νόμο στη θρησκεία και στην κοινωνία.

Σημειώνουμε...

.....

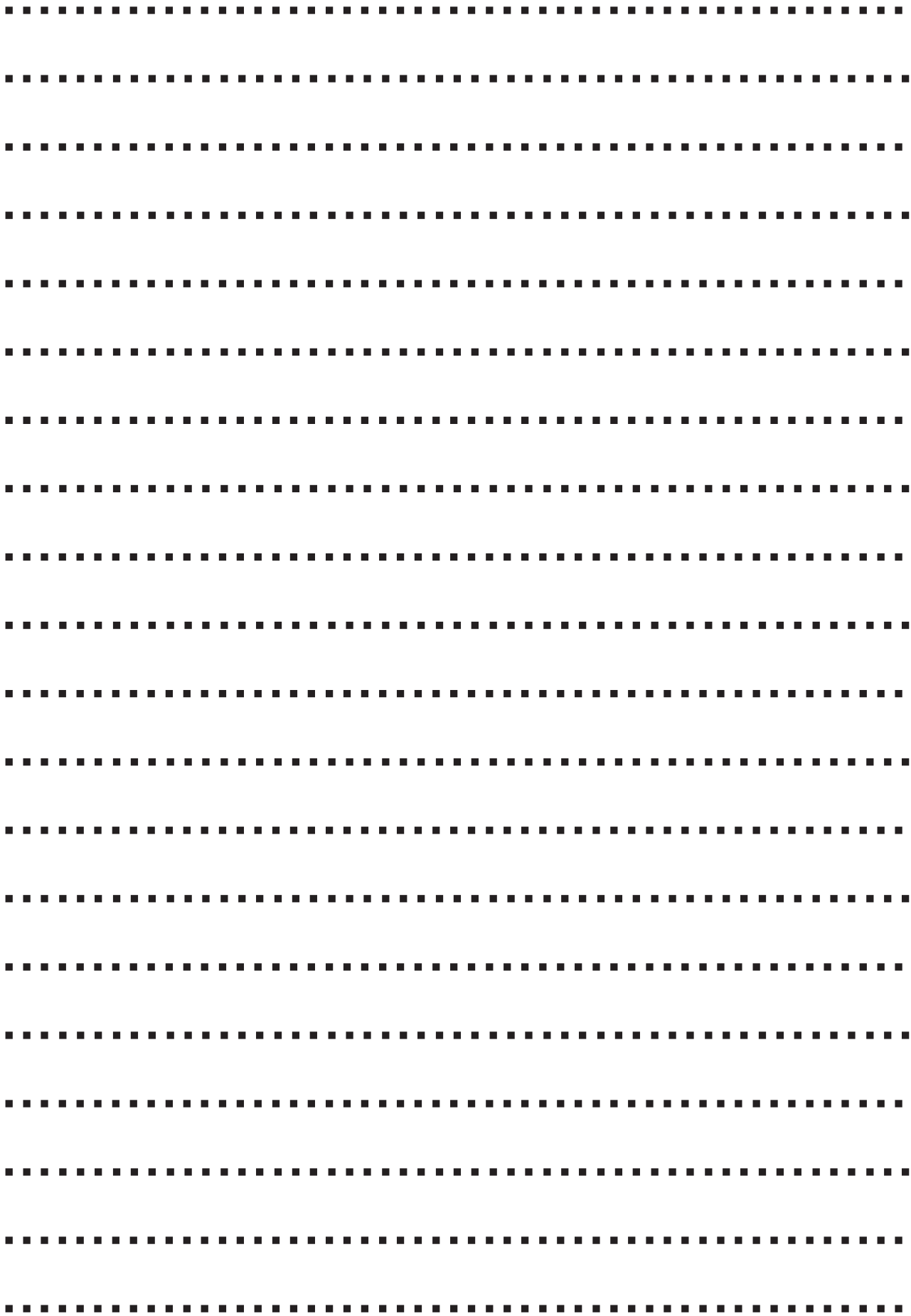
.....

.....

.....

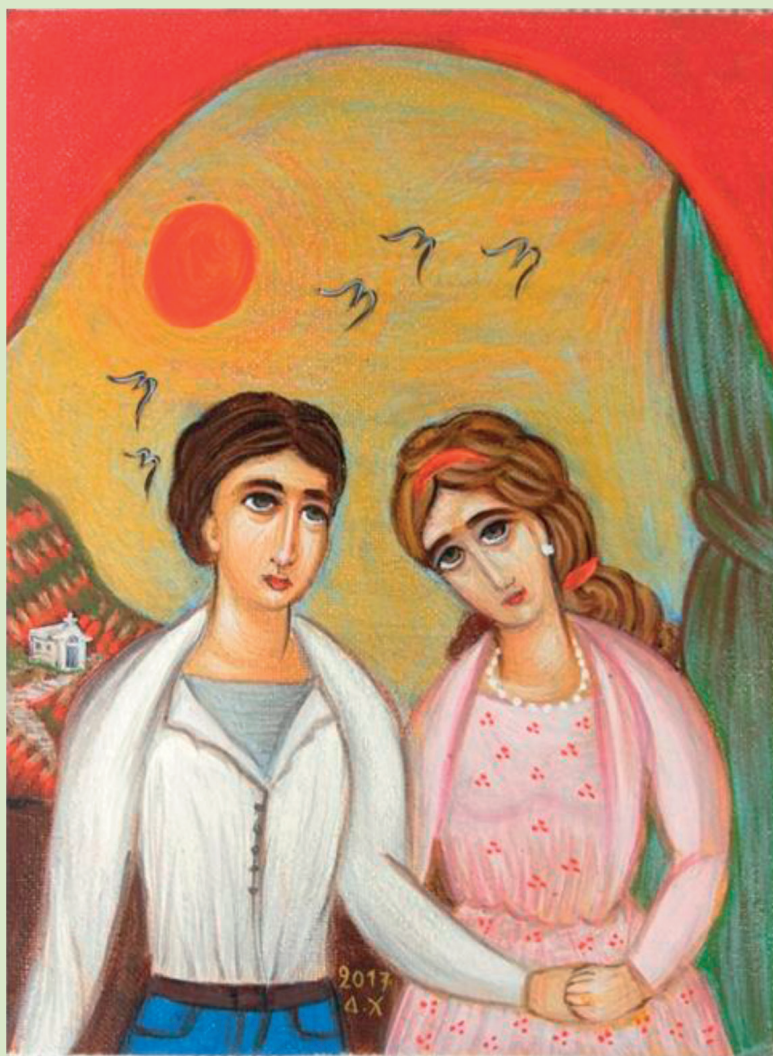
.....

.....

Αξίες

- 4.1 Ελευθερία
- 4.2 Αγάπη
- 4.3 Δικαιώματα
- 4.4 Ισότητα
- 4.5 Ευθύνη

Θ.Ε. 4. ΑΞΙΕΣ (ελευθερία, αγάπη, δικαιώματα, ισότητα, ευθύνη)

4.1. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

**Το αίτημα της ελευθερίας σε
διάφορες καταστάσεις.**

1. Βρυζάκη, Θ. Η έξοδος του Μεσολογγίου (1853). Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα.

93 / 158

2. Φοιτητές προβάλλουν το αίτημα της πολιτικής ελευθερίας

3. Δεσμά

94 / 158

4. Απόδραση

**Η αναίρεση της ελευθερίας και
οι συνέπειές της.**

1. Πραξ 16, 16-23: Ο Παύλος και ο Σίλας στη φυλακή

Μια μέρα, καθώς πηγαίναμε
στον τόπο της προσευχής, συνέ-
βη να συναντήσουμε μια δούλη

που είχε μαντικό πνεύμα και με τις μαντείες της απέφερε πολλά κέρδη στους κυρίους της. Αυτή ακολουθούσε τον Παύλο και το Σίλα και φώναζε: «Αυτοί οι άνθρωποι είναι δούλοι του ύψιστου Θεού, που μας κηρύττουν την οδό της σωτηρίας!» Αυτό το έκανε πολλές μέρες. Ο Παύλος αγανάκτησε· γύρισε πίσω και είπε στο πνεύμα: «Σε διατάζω στο όνομα του Ιησού Χριστού να βγεις απ' αυτήν». Την ίδια στιγμή βγήκε το πνεύμα. Όταν είδαν τ' αφεντικά της ότι μαζί με το πνεύμα χάθηκε κι η ελπίδα του κέρδους που είχαν από την εργασία της, έπιασαν τον Παύλο και το Σίλα και τους έσυραν στην αγορά για να τους παρουσιάσουν στις αρχές. Τους οδήγησαν μπροστά

στους ανώτατους άρχοντες της πόλης και είπαν: «Αυτοί οι άνθρωποι είναι Ιουδαίοι και προκαλούν ταραχές στην πόλη. Θέλουν να εισαγάγουν έθιμα που δεν επιτρέπεται σ' εμάς, που είμαστε Ρωμαίοι, να τα δεχτούμε ή να τα τηρήσουμε». Τότε ο λαός ξεσηκώθηκε εναντίον τους. Οι άρχοντες τους έσκισαν τα ρούχα και έδωσαν διαταγή να τους ραβδίσουν. Τους έδωσαν πολλά χτυπήματα και μετά τους έβαλαν στη φυλακή κι έδωσαν εντολή στο δεσμοφύλακα να τους φυλάει ασφαλισμένους καλά. Αυτός, εφόσον πήρε μια τέτοια εντολή, τους έβαλε στο πιο εσωτερικό κελί και για λόγους ασφάλειας έσφιξε τα πόδια τους στην ξυλοπέδη.

Γύρω στα μεσάνυχτα, ο Παύλος και ο Σίλας προσεύχονταν και έψελναν ύμνους στο Θεό· και τους άκουγαν οι φυλακισμένοι. Ξαφνικά έγινε ένας σεισμός τόσο δυνατός, που σαλεύτηκαν τα θεμέλια της φυλακής. Αμέσως άνοιξαν όλες οι πόρτες και τα δεσμά των φυλακισμένων λύθηκαν. Ο δεσμοφύλακας ξύπνησε· κι όταν είδε τις πόρτες της φυλακής ανοιχτές, έβγαλε το σπαθί του κι ήθελε να σκοτωθεί, νομίζοντας ότι οι φυλακισμένοι είχαν δραπετεύσει. Τότε ο Παύλος του φώναξε: «Μην κάνεις κανένα κακό στον εαυτό σου! Είμαστε όλοι εδώ». Ο δεσμοφύλακας ζήτησε να του φέρουν φώτα, πήδηξε μέσα στο κελί, και τρομαγμένος έπεσε στα πόδια του Παύλου και του

Σίλα. Ύστερα τους έβγαλε έξω και τους ρώτησε: «Κύριοι, τι πρέπει να κάνω για να σωθώ;» Αυτοί του είπαν: «Πίστεψε στον Κύριο Ιησού Χριστό, και θα σωθείς κι εσύ και το σπίτι σου». Και κήρυξαν σ' αυτόν και σ' όσους ήταν στο σπίτι του το λόγο του Κυρίου.

2. Στέρηση ελευθερίας

«[...] Σήμερα, με καθαρή ματιά, θα προσπαθήσω να εκτιμήσω τι σημαίνει στέρηση ελευθερίας. Λέω σήμερα, γιατί όλα τα προηγούμενα χρόνια είχε μια διαφορετική έννοια η στέρηση αυτή. Στην τότε λογική μου, ήταν ένα είδος τιμωρίας και μόνο, με στόχο τον μελλοντικό σωφρονισμό σου. Δεν καταλάβαινα τι στερείσαι. [...] Όταν μπαίνεις στη

φυλακή, το πρώτο που χάνεις είναι και το τελευταίο ίχνος αξιοπρέπειας που σου έχει μείνει! Την παραδίδεις στον φύλακα, την ώρα που σου λέει να γδυθείς τελείως, στο δωμάτιο της έρευνας [...]. Περνώ-ντας στον εσωτερικό χώρο, νιώθεις έντονα ότι έχεις μπει σ' έναν κόσμο άλλον, διαφορετικό! Διάδρομοι ψυχροί στο χρώμα του γκριζου, που τελειώνουν πάντα σε πόρτες από κάγκελα, βαμμένα κι αυτά στο γκρι ή μπεζ. Τα αρρωστημένα αυτά χρώματα θα σου προκαλούν πάντα ένα ρίγος και μια θλίψη. [...]

Αυτό που στερείσαι και είναι μία απ' τις σημαντικότερες απώλειες, είναι ότι στη φυλακή δεν μπορείς ποτέ να απολαύσεις έστω και λίγο χρόνο ησυχίας, ηρεμίας, μόνος

σου! Χωρίς ήχους, χωρίς την παρουσία κάποιου άλλου. Από τις 8 το πρωί αρχίζουν στη διαπασώντα μεγάφωνα, χωρίς να σταματούν καθόλου, παρά μόνο τρεις ώρες το μεσημέρι, και συνεχίζουν μέχρι τις 9 το βράδυ. Φωνάζουν εκατοντάδες κρατούμενους για επισκεπτήρια, δικηγόρους, φαρμακείο, νοσοκομείο, εργασίες, θεραπευτικά προγράμματα κτλ. Αυτή η ηχορρύπανση, σε συνδυασμό με τα ραδιόφωνα, τις συζητήσεις, τις φωνές, τα γέλια, τους τσακωμούς, τον χαβαλέ, [...] από τετρακόσια άτομα διαφορετικών εθνοτήτων και διαλέκτων, σου τρυπάει το μυαλό, σου εξοντώνει τον εγκέφαλο, σε αποσυντονίζει, σε διαλύει! [...]

Μέσα σ' αυτή την τρέλα, σ' αυτό

101 / 159 - 160

το κομμάτιασμα των αισθήσεων,
αποζητάς από ανάγκη τη μοναξιά!
Κλείνεσαι στον εαυτό σου, τουλάχιστον
τις ώρες κοινής ησυχίας, πάντα
ξαπλωμένος, γιατί δεν μπορείς
κι αλλιώς, κι αρχίζεις να μετράς όσα
έχασες, μπαίνοντας στη φυλακή.
[...] Αναπολείς την οικογένειά σου,
τη χαμένη σου αγάπη, τον έρωτά
της, τα χάρδια της, τους φίλους σου,
τη θάλασσα, τον ουρανό με τα αστέ-
ρια, τα δέντρα, τους κήπους, την ευ-
χάριστη μυρωδιά των λουλουδιών,
το κελάιδισμα των πουλιών [...]. Τα
πάντα ξεθωριάζουν, εικόνες, χρώ-
ματα, χαρές, ελπίδες. [...] Αλλάζουν
ριζικά οι εικόνες των ματιών σου
και της ψυχής σου. Από το πρωί ως
το βράδυ βρίσκεσαι ανάμεσα σε αν-
θρώπους δυστυχισμένους [...].

**Θέλεις από ανάγκη να ξαναγιώ-
σεις το στοργικό αγκάλιασμα της
μητέρας ή των αδελφών σου, ή των
παιδιών σου άμα έχεις, ή ενός φί-
λου, και με φρίκη καταλαβαίνεις ότι
θα κάνεις χρόνια να το ξαναγιώ-
σεις! Νιώθεις τις απώλειες αυτές
και ματώνει η ψυχή σου! Με τον
χρόνο διαπιστώνεις ότι όσοι ήταν
γύρω σου στις χαρές και ορκίζο-
νταν πίστη, την έκαναν με ελαφρά
πηδηματάκια [...]. Μόνο ένας άν-
θρωπος δεν σε εγκαταλείπει ποτέ!
Η Μάνα! Είναι και θα είναι πάντα δί-
πλα σου! Δεν το λέω μόνο εγώ, εί-
ναι και η διαπίστωση όλων!**

**Όταν ζήσεις όλα αυτά τα συ-
ναισθήματα της απώλειας και σε
ποτίσουν μέχρι το μεδούλι, υπάρ-
χουν δύο εκδοχές, δύο δρόμοι για**

να τα αντιμετωπίσεις. Ή αρχίζεις και αναλαμβάνεις τις ευθύνες σου, αναγνωρίζοντας τα λάθη σου με ειλικρίνεια ψυχής, κάνοντας ό,τι χρειαστεί για να μην τα ξαναζήσεις, ή εγκαταλείπεις τον εαυτό σου και συμβιβάζεσαι, με οποιονδήποτε τρόπο και κόστος, οπότε είσαι άξιος της μοίρας σου [...]».

Ελεύθερος, Δ. (2010). Ο ήχος της χειροπέδας: Ο κόσμος του χρήστη. Αθήνα: Μαΐστρος, σ. 341-347.

Ο Θούριος του Ρήγα (1797)

Ως πότε, παλληκάρια,
να ζούμεν στα στενά,
μονάχοι, σαν λιοντάρια,

στες ράχες, στα βουνά;
Σπηλιές να κατοικούμεν,
να βλέπωμεν κλαδιά,
να φεύγωμ' απ' τον κόσμο,
για την πικρή σκλαβιά;
Να χάνωμεν αδέρφια,
Πατρίδα και γονείς,
τους φίλους, τα παιδιά μας
κι όλους τους συγγενείς;

Καλλιό 'ναι μίας ώρας ελεύθερη
ζωή,
παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά και
φυλακή!

Τι σ' ωφελεί αν ζήσης
και είσαι στη σκλαβιά;
Στοχάσου πως σε ψένουν
καθ' ώραν στη φωτιά.
Βεζίρης, Δραγουμάνος,
Αφέντης κι αν σταθής,

105 / 160 - 161

ο Τύραννος αδίκως σε κάμει να
χαθής·
δουλεύεις όλ' ημέρα
σε ό,τι κι αν σοι πη,
κι αυτός πασχίζει πάλιν το αίμα σου
να πιη

**Τραγούδι: Δημοσθένους λέξεις
(1972)**

**Στίχοι-Μουσική-Ερμηνεία: Διον.
Σαββόπουλος
Άλμπουμ: Βρώμικο ψωμί**

**Κι αν βγω απ' αυτή τη φυλακή
κανείς δε θα με περιμένει
οι δρόμοι θα 'ναι αδειανοί
κι η πολιτεία μου πιο ξένη
τα καφενεία όλα κλειστά**

106 / 160 - 161

κι οι φίλοι μου ξενιτεμένοι
αέρας θα με παρασέρνει
κι αν βγω απ' αυτή τη φυλακή

Κι ο ήλιος θ' αποκοιμηθεί
μες στα ερείπια της Ολύμπου
θα μοιάζουν πράγματα του μύθου
κι οι φίλοι μου και οι εχθροί
μαρμαρωμένοι θα σταθούν
οι ρήτορες κι οι λωποδύτες
ζητιάνοι, εταίρες και προφήτες
μαρμαρωμένοι θα σταθούν

Μπροστά στην πύλη θα σταθώ
με τις κουβέρτες στη μασχάλη
κι αργοκουνώντας το κεφάλι
θα χαιρετήσω το φρουρό
χωρίς βουλή, χωρίς Θεό
σαν βασιλιάς σ' αρχαίο δράμα
θα πω τη λέξη και το γράμμα

107 / 160 - 161

μπροστά στην πύλη θα σταθώ

Το αυτεξούσιο του προσώπου ως βάση της χριστιανικής ανθρωπολογίας.

1. Γεν 1,26: «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν».
2. «Τὸ μὲν γάρ κατ' εἰκόνα, τὸ νοερόν δηλοῖ καὶ αὐτεξούσιον, τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν, τὴν τῆς ἀρετῆς κατὰ τὸ δυνατόν ὁμοίωσιν».

(Απόδοση: Διότι το μεν «κατ' εικόνα» δηλώνει το νου (λογικό) και το αυτεξούσιο, το δε «καθ' ομοίωσιν»

την όσο το δυνατόν ομοίωση ως προς την αρετή).

Ιωάννης Δαμασκηνός, Έκδοσις
Ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως,
MPG 94:920B.

3. Ο άνθρωπος έχει δική του βούληση εφόσον είναι εκ φύσεως λογικός. Γιατί αυτό που είναι εκ φύσεως λογικό είναι εκ φύσεως και αυτεξούσιο. Και το αυτεξούσιο, σύμφωνα με τους Πατέρες, είναι η βούληση, άρα ο άνθρωπος εκ φύσεως έχει δική του βούληση. Επίσης, [ενν. έχει δική του βούληση] εφόσον ο άνθρωπος έχει δημιουργηθεί κατ' εικόνα της μακάριας και υπερούσιας Θεότητας. Γιατί η θεία φύση είναι αυτεξούσια από

τη φύση της, επομένως και ο άνθρωπος, ως πραγματικά εικόνα αυτής της θείας φύσης, είναι από τη φύση του αυτεξούσιος. Και αν είναι αυτεξούσιος από τη φύση του, τότε από τη φύση του ο άνθρωπος έχει και δική του βούληση.

Μάξιμος Ομολογητής, Διάλογος με τον Πύρρο, MPG91:304C.

[Απόδοση]

4. Και δημιούργησε τον άνθρωπο αναμάρτητο στη φύση του και αυτεξούσιο στη βούλησή του. Όταν λέω αναμάρτητο, δεν εννοώ ότι ο άνθρωπος δεν υποπίπτει σε αμαρτία. Διότι μόνον το θείο δεν το αγγίζει η αμαρτία. Εννοώ ότι η διάπραξη της

αμαρτίας δεν βρίσκεται μέσα στη φύση του αλλά περισσότερο στην ελεύθερη βούλησή του. Δηλαδή, όπως έχει την εξουσία να μένει και να προκόπτει στο αγαθό με τη συνέργεια της θείας χάριτος, με τον ίδιο τρόπο μπορεί και να απομακρύνεται από το αγαθό και να περιέρχεται στο κακό, αφού ο Θεός του παραχωρεί το αυτεξούσιο. Γιατί αυτό που γίνεται με τη βία δεν είναι αρετή.

Ιωάννης Δαμασκηνός, Έκδοσις Ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως, MPG 94:924B. [Απόδοση]

5. «Ὁ πλάσας ἀπ' ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον ἀφῆκε καὶ αὐτεξούσιον...»

Γρηγορίου Θεολόγου,
Λόγος 14,25, PG35,892A.

6. Η ζωτική σημασία της ελευθερίας

Ὁ Δημιουργὸς Θεὸς εἶναι ἐλεύθερος: μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὰ ἀνθρώπινα δημιουργήματα ποὺ εἶναι φτιαγμένα κατ' εἰκόνα του εἶναι προικισμένα μὲ ἐλευθερία. Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνει τὰ ἀνθρώπινα ὄντα νὰ ξεχωρίζουν, μὲ ἓνα τρόπον ποὺ ὑπερέχει, ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄντα; Πέρα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, εἶναι ἡ αὐτοσυνειδησία, ἡ φωνὴ τῆς συνείδησης, ἡ δύναμη τῆς ἐλεύθερης ἀπόφασης, ἡ ἰκανότητα τῆς ἠθικῆς ἐκλογῆς. Ἐνῶ τὰ ἄλλα ὄντα ἐνεργοῦν ἀπὸ ἔνστικτο, τὸ ἀνθρώπινο ὄν στέκεται εὐσυνείδητα ἀπέναντι

112 / 161 - 162

του Θεοῦ - στέκεται μὲ πλήρη ἐπί-
γνωση στὸ σημεῖο τοῦ καιροῦ, στὴ
στιγμὴ τῆς κρίσης καὶ τῆς εὐκαιρίας
- καὶ διαλέγει. Μόνο μὲ τὴν ἄσκηση
αὐτῆς τῆς δύναμης, τῆς ἐλεύθερης
ἐκλογῆς, ὁ ἄνθρωπος γίνεται
ἄνθρωπος πραγματικά.

Ἡ ζωτικὴ σημασία τῆς ἐλευθε-
ρίας μπορεῖ νὰ φανεῖ στὴν περι-
πτωση τῆς εὐλογημένης Παρθένου
Μαρίας, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ εἰκό-
να τοῦ τί σημαίνει νὰ εἶσαι γνήσι-
ος ἄνθρωπος. Στὸν Εὐαγγελισμό,
ὁ Ἀρχάγγελος δὲν ἐπληροφόρησε
ἀπλῶς τὴν Παναγία γιὰ τὸ σχέδιο
τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ περίμενε τὴν ἐλεύ-
θερη καὶ ἐθελοντικὴ τῆς ἀπάντηση:
«Ἴδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι
κατὰ τὸ ρῆμα σου» (Λουκ. 1:38). Θὰ
μποροῦσε νὰ εἶχε ἀρνηθεῖ. Ὁ Θεὸς

λαμβάνει τὴν πρωτοβουλία, ὅμως ἡ ἐθελοντική συνεργασία τῆς Παναγίας εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητη. Δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα παθητικὸ ἐργαλεῖο ἀλλὰ ἓνας ἐνεργητικὸς μέτοχος στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας. Ἡ ἀπάντησή της μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἦταν ἓνα ἐκ τῶν προτέρων γνωστὸ συμπέρασμα· σ' αὐτὴ τὴν ἐλεύθερα δοσμένη ἀπάντηση κρεμόταν ὁλόκληρο τὸ μέλλον τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας.

Ware, Κάλλιστος, ἐπίσκοπος Διοκλείας (1991). Ἄνθρωπος καὶ Κοινωνία. Δοκίμια γιὰ τὴ θέση τοῦ ἀνθρώπου στὸν σύγχρονο κόσμο. Πάφος: Ι. Μ. Αγ. Νεοφύτου.

Ρωμ 7, 15-20: Έτσι, δεν ξέρω ουσιαστικά τι κάνω· δεν κάνω αυτό που θα 'θελα να κάνω αλλά, αντίθετα, ό,τι θα 'θελα να αποφύγω. Κάνοντας όμως αυτό που κατά βάθος δε θέλω, αναγνωρίζω έμπρακτα πως οι εντολές του νόμου είναι σωστές.

Έτσι φτάνω πια στο σημείο να μη διαπράττω εγώ ο ίδιος το κακό αλλά η αμαρτία, που έχει εγκατασταθεί μέσα μου. Η ίδια η συνείδησή μου μαρτυρεί γι' αυτό: Δεν κατοικεί μέσα μου, δηλαδή στο είναι μου, το καλό. Απόδειξη είναι πως εγώ θέλω να κάνω το καλό, δεν βρίσκω όμως τη δύναμη να το μετατρέψω σε πράξη. Κι έτσι, δεν κάνω το καλό που θα 'θελα, αλλά υπηρετώ το κακό, που δεν το θέλω.

Αν όμως κάνω αυτό που δε θέλω,
τότε την πράξη μου δεν την καθο-
ρίζω πια εγώ αλλά η αμαρτία, που
έχει θρονιαστεί μέσα μου.

Ο Θεός ως ελευθερωτής και πηγή ελευθερίας

[Ο Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι στο
αριστούργημα του "Αδελφοί Κα-
ραμαζώφ" μας μεταφέρει στη Σε-
βίλλη της Ισπανίας του 15ου αιώ-
να. Η Ιερά Εξέταση έχει φέρει στην
πυρά ανθρώπους που καταδίκασε
ως αιρετικούς. Ο Μεγάλος Ιεροε-
ξεταστής είναι παρών, μαζί με την
αριστοκρατία της πόλης. Ξαφνικά
ο κόσμος αναταράζεται, φωνάζει,

δοξολογεί. Ο Χριστός έχει εμφανιστεί ξανά και βαδίζει μέσα στο πλήθος. Ο Μεγάλος Ιεροεξεταστής έρχεται πρόσωπο με πρόσωπο μαζί του και διατάζει τη σύλληψή του. Με "εκκλησιαστική", λοιπόν, διαταγή, ο Χριστός κλείνεται στη φυλακή. Αργότερα, ο Μεγάλος Ιεροεξεταστής τον επισκέπτεται και του μιλάει. Τον κατηγορεί και του αναγγέλλει την εκτέλεσή του. Ο Χριστός μένει σιωπηλός. Ό,τι ακούγεται μέσα στο κελί, είναι ο μονόλογος του Μεγάλου Ιεροεξεταστή: υπενθυμίζει στον κρατούμενο τον πρώτο από τους τρεις πειρασμούς-ερωτήσεις που είχε υποβάλει κάποτε ο διάβολος στον Χριστό στην έρημο, λίγο πριν αυτός ξεκινήσει το δημόσιο έργο του. Ο διάβολος είχε

ζητήσει από τον Χριστό να αποδείξει ότι είναι Υιός του Θεού μετατρέποντας τις πέτρες σε ψωμιά. Ο Χριστός αρνήθηκε να κάνει ένα τέτοιο, "καθ' υπαγόρευσιν" θαύμα (Μτ 4, 1-4). Ο Μεγάλος Ιεροεξεταστής, λοιπόν, λέει:]

Ο Μεγάλος Ιεροεξεταστής

5. π. Σταμάτης Σκλήρης,
Ο Μεγάλος Ιεροεξετα-
στής και ο Χριστός κα-
τάδικος

"[...] θυμήσου την πρώτη ερώ-
τηση, την έννοιά της, αν όχι ακρι-
βώς τα λόγια: Θέλεις να πας στον

119 / 163

κόσμο με αδειανά χέρια κηρύσσοντας στους ανθρώπους μια ελευθερία που η φυσική τους βλακεία και η φυσική τους προστυχιά δεν τους αφήνουν να την καταλάβουν, μια ελευθερία που τους φοβίζει, γιατί δεν υπάρχει και δε θα υπάρξει τίποτε πιο ανυπόφορο απ' αυτή για τον άνθρωπο και την κοινωνία; Βλέπεις αυτές τις πέτρες της άγονης ερήμου; Κάνε τες ψωμιά και οι άνθρωποι θα τρέξουν πίσω σου μ' ευγνωμοσύνη, σαν υπάκουο κοπάδι, τρέμοντας μήπως πάρεις το χέρι σου και δεν έχουν πια ψωμί. Εσύ όμως δε θέλησες να στερήσεις απ' τον άνθρωπο την ελευθερία και αρνήθηκες, κρίνοντας πως είναι ασυμβίβαστη με την υπακοή που εξαγοράζεται με ψωμιά [...].

Επαύξησες την ανθρώπινη ελευθερία, αντί να την περιορίσεις και επέβαλες έτσι για πάντα στον ηθικό άνθρωπο τα μαρτύρια αυτής της ελευθερίας. Ήθελες να σ' αγαπούν ελεύθερα, να σε ακολουθούν οι άνθρωποι με τη θέλησή τους, καταγοητευμένοι [...]. Δεν κατέβηκες απ' τον σταυρό όταν σε κορόιδευαν και σου φώναζαν ειρωνικά: “Κατέβα απ' το σταυρό για να σε πιστέψουμε”. Δεν το 'κάνες, γιατί δεν ήθελες πάλι να υποδουλώσεις τον άνθρωπο μ' ένα θαύμα. Ήθελες μια πίστη ελεύθερη και όχι υπαγορευμένη από το θαύμα. Χρειαζόσουνα την ελεύθερη αγάπη και όχι τη δουλική έξαρση ενός τρομοκρατημένου σκλάβου [...].

Δεν σε φοβάμαι καθόλου. Κι

εγώ πήγα στην έρημο, κι εγώ έζησα με ρίζες και ακρίδες, κι εγώ μακάρισα την ελευθερία που χάρισες στους ανθρώπους [...]. Αλλά συνήλθα και δε θέλησα να υπηρετήσω μια υπόθεση παράλογη. Γύρισα πίσω κι ενώθηκα με εκείνους που διόρθωσαν το έργο σου [...]. Σ' το ξαναλέω, αύριο, μ' ένα νόημά μου, θα ιδείς αυτό το πειθήνιο κοπάδι να φέρνει αναμμένα κάρβουνα στη φωτιά όπου θα σε ρίξω, γιατί ήρθες να εμποδίσεις το έργο μας. Γιατί αν υπάρχει κάποιος που του αξίζει πιο πολύ απ' όλους να καεί, αυτός είσαι εσύ. Αύριο θα σε κάψω. Τελείωσα".

Φ. Ντοστογιέφσκι, Φ. Αδελφοί Καραμαζώφ (μτφρ. Σ. Π.), Θεσσαλονίκη: Σύγχρονες

Εκδόσεις, σ. 220-229.
(Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών
Γ΄ Λυκείου, ΔΕ 5, σ. 40-41)

Wade In The Water*

**«Wade in the Water, Wade in the
Water children**

**Wade in the Water, God's gonna
trouble the Water**

**Who's that young girl dressed in
red**

**Wade in the Water
Must be the Children that Moses
led**

**God's gonna trouble the Water
Who's that young girl dressed in
white**

Wade in the Water

123 / 163

**Must be the Children of Israeli
God's gonna trouble the Water
Who's that young girl dressed
in blue**

**Wade in the Water
Must be Children that's coming true
God's gonna trouble the Water
You don't believe I did begin to
wade in the Water
Just see the holy ghost looking for
me
God's gonna trouble the Water»**

* Το Wade in the water είναι συνθηματικό «πλατσούρισε στα νερά» –όπως ο Μωυσής– για να σωθείς. Η πρακτική όψη του θέματος ήταν πως στο νερό δεν μπορούσαν τα σκυλιά να μυρίσουν τους δραπέτες,

και η θεωρητική αναφορά στη διά-
βαση της Ερυθράς θαλάσσης.

Go down Moses*

«When Israel was in Egyptland,
let my people go,
oppressed so hard they could
not stand let my people go.

Go down Moses,
Way down in Egyptland,
tell old Pharaoh,
to let my people go.

«Thus spoke the Lord»,
bold Moses said.

Let my people go,
«If not I'll smite your
first born dead»,

125 / 163 - 164

let my people go.
Let my people go».

* Η Έξοδος θεωρήθηκε ανά τους αι-
ώνες σύμβολο ελευθερίας. Οι μαύ-
ροι σκλάβοι της Αμερικής τραγου-
δούν την Έξοδο ως κεντρικό θέμα
στα τραγούδια τους, τα spirituals.

**Η ελευθερία ως προσωπική επι-
λογή και ως κοινωνική κατά-
σταση.**

**Ο Θεός δεν δημιούργησε ρομπότ
Όπως συνήθιζε να λέει ο Paul
Evdokimov [Ρώσος θεολόγος], ο
Θεός μπορεί να κάνει το κάθε τι
εκτός από το να μας αναγκάσει να**

τον αγαπάμε. Ο Θεός επομένως δεν εδημιούργησε ρομπότ που θα τον υπάκουαν μηχανικά αλλά αγγέλους και ανθρώπινες υπάρξεις προικισμένες με ελεύθερη εκλογή. Και μ' αυτό, για να θέσουμε το ζήτημα με ανθρωπομορφικό τρόπο, ο Θεός ριψοκινδύνευσε: γιατί μαζί με αυτό το δώρο της ελευθερίας δόθηκε επίσης και η δυνατότητα της αμαρτίας. Αλλ' αυτός που δεν θα ριψοκινδυνεύσει δεν αγαπάει. Δίχως ελευθερία δεν θα υπήρχε αμαρτία. Αλλά δίχως ελευθερία ο άνθρωπος δεν θα ήταν εικόνα του Θεού. Δίχως ελευθερία ο άνθρωπος δεν θα μπορούσε να επικοινωνήσει με τον Θεό με μια σχέση αγάπης.

Ware, Κάλλιστος, Επισκ. Διοκλείας (1982). Ο Ορθόδοξος Δρόμος. Αθήνα: Επτάλοφος, σ. 68-69.

Τελειώνοντας τη Διδακτική Ενότητα...

- ✓ Εκφράζουμε επιχειρήματα για την ελευθερία ως θεμελιώδους γνωρίσματος του Χριστιανισμού.
- ✓ Αναλύουμε τη σχέση πίστης και ελευθερίας.

Σημειώνουμε...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Πηγές εικονιστικού υλικού

Θ.Ε. 3 ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

3.4. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

1. <https://steemit.com/life/@hanamana/who-am-i-good-question-you-tell-me-introducing-my-self-page-2>
2. René Magritte, Surreal, or real?, incautareaeuluipierdut.blogspot.com
3. Γελοιογραφία, <https://www.emaze.com/@AFWFQIQL/Huck-FinnVocabulary-10>

3.5. ΟΡΙΑ

1. Rembrandt van Rijn (1659), Ο

Μωυσής σπάει τις πλάκες με τις δέκα εντολές.

Θ.Ε. 4 ΑΞΙΕΣ

4.1. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

1. Θ. Βρυζάκης, Η έξοδος του Μεσολογγίου, 1853. Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα.
2. Φοιτητές προβάλλουν το αίτημα της πολιτικής ελευθερίας <https://imetdionysos.wordpress.com/2013/11/17/14-17-nov-1973-lutte-contre-la-dictature/>
3. Δεσμιά, http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/pinelies_psyxis_piso_apo_ta_kagkela_

[tis_fylakis-64398060/](#)

4. Ζωγραφιά μαθητών του Γυμνασίου-Λυκείου του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνα, <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=137470>

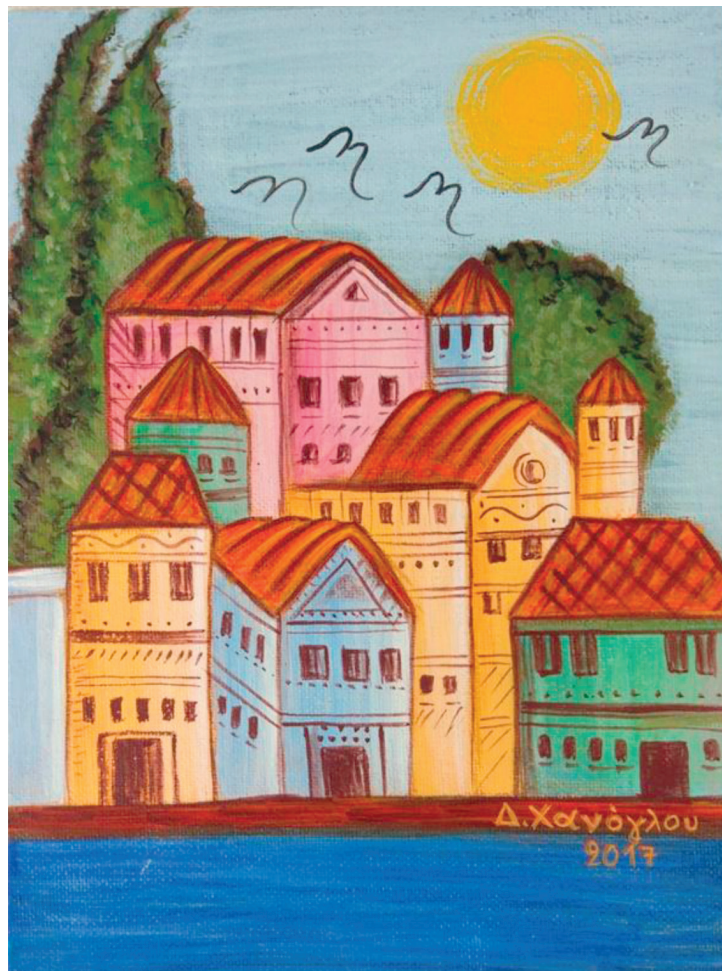
**Έργα της Δέσποινας Χανόγλου κο-
σμοούν τις σελίδες:
17 / 142, 49 / 148**

133 / 254

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 6ου τόμου

Θεματική ενότητα 3 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ

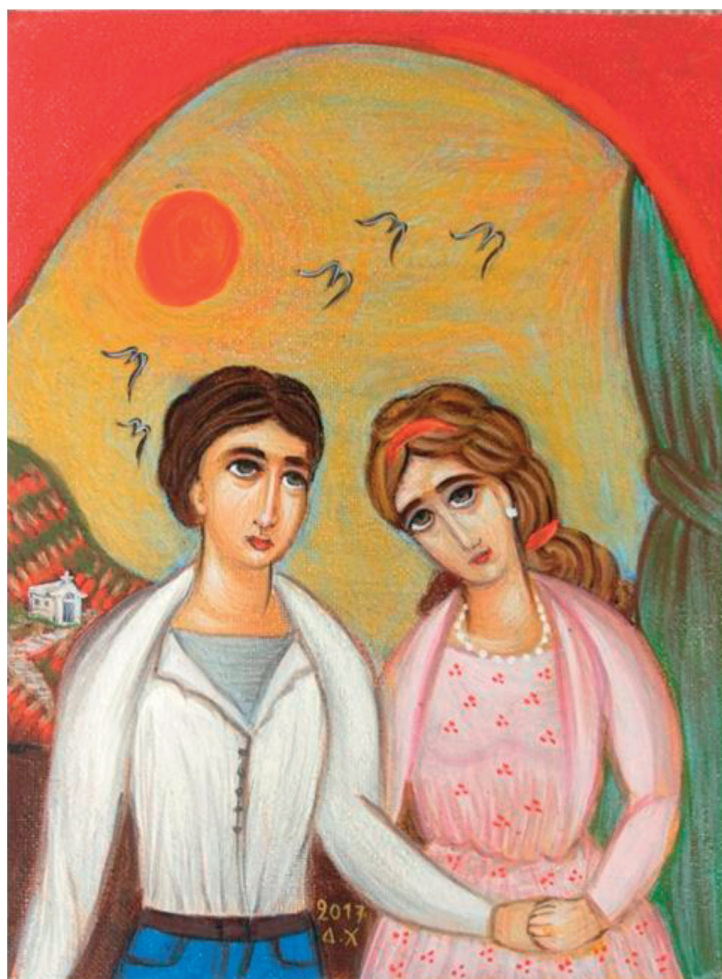

3.4. Ταυτότητα 5

3.5. Όρια/νόμος 58

Θεματική ενότητα 4

ΑΞΙΕΣ

4.1. Ελευθερία 93

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.